

2 AYLIK
DERGİ

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

YIL : 6 CİLT : 6 SAYI : 31 KASIM - ARALIK 2022

Ülkesini, yüksek istek-
lâlini koru mavsini bilen
Türk milleti, dilini de
yabancı diller boğusunu
kürüğünden kurtarmalıdır.
Gazi M. Kemal

Dil Devrimimizin 90. yılı kutlu olsun.

YTDD

İÇİNDEKİLER

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ Yıl: 6 Sayı: 31 CİLT: 6 KASIM — ARALIK 2022

<i>Sencer Karacalıoğlu</i>	<i>Şuradan Buradan</i>	<i>01- 02</i>
<i>Prof. Dr. Ömer Demircan</i>	<i>Türkçe‘-sÀl eki’niArapça ‘nispet-î’si ile dışlama</i>	<i>03-07</i>
<i>Doç.Dr.Okan Baba</i>	<i>Harf Devrimi</i>	<i>08-09</i>
<i>Prof Dr.Süreyya Ülker</i>	<i>Türk Savlarının Türkçeye Savları</i>	<i>10-19</i>
<i>Nuray Gök Aksamaz</i>	<i>Melahat Babalık ile Söyleşi</i>	<i>20-24</i>
<i>Prof. Dr. Yıldız Tümerdem</i>	<i>Ağız Diş Sağlığımız</i>	<i>25-26</i>
<i>Ferhat Özen</i>	<i>Karşı (Muhaliğ)Siyasetin Dili Nasıl Olmalı?</i>	<i>27-36</i>
<i>Türkay Korkmaz</i>	<i>Şiir Deyince</i>	<i>37-42</i>
<i>Hasan Akarsu</i>	<i>ECZACI BERAT BERAN’ın ANILARI - HERKES ÇIPLAK</i>	<i>43-44</i>
Ö Y K Ü L E R;		
<i>Yılmaz Çongar</i>	<i>Amcalar</i>	<i>45-49</i>

ŞURADAN BURADAN**Sencer Karacalıoğlu****ETEKLERDEKİ TAŞLAR DÖKÜLMEMEYE BAŞLADI**

Mustafa Kemal Atatürk'le, Ulus Devletle, Cumhuriyetle sorunu olanlar biliyorlar ki tek merkezli(üniter) ulus devleti yok etmeden Atatürk'ü yok edemezler. Atatürk'ü yok etmeden de tek merkezli ulus devleti yok edemezler. Bunun için de bu amacı güdenler yer yer Atatürk'e yer yer de tek merkezli ulus devleti içerecek biçimde cumhuriyete saldırıp duruyorlar. Atatürk demek hilafetin, saltanatın kaldırılması, eğitim birliğinin kurulması, Ümmetten Ulusa dönüşülmesi, ABC devrimiyle, cehalete mahkum edilmiş bir halkı okur yazar yaparak kendini geliştirme olanağına kavuşturmak,bağımsız olmanın onurunu yaşatmak,ulusal ekonomiyi kurmak, kadın erkek eşitliğini sağlamak,ulus bilinci içinde eşit yurttaşlar olmak,emperyalizme karşı bir set oluşturmak demektir.

Etnik, dinsel temelli siyaset güdenler bunun için Atatürk ve cumhuriyet düşmanlığında birleşiyorlar. Örneğin AKP Milletvekilliği yapmış Tülay Babuççu' ya göre: "...600 yıllık İmparatorluğun 90 yıllık reklam arası sona erdi"

HDP Eş Genel Başkanı Pervin Buldan'a göre " Cumhuriyet, 100 yıllık bir yıkım projesidir."

AKP Grup Başkanvekili Mahir Ünal'a göre : "Cumhuriyet, bizim lügatimizi, alfabemizi, dilimizi, hasılı bütün düşünme setlerimizi yok etmiştir... Bugün konuştuğumuz Türkçenin düşünce üretebilmesi mümkün değildir."

Emperyalist ülkelere Türkiye'yi peşkeş çekip, halkın yüzde doksan beşini okuma yazma bilmez, okuduğunu anlamaz bir toplumu özleyip halkın cahilinin ferasetini okumuşlara yeğlediğini söyleyen sözüm ona profesörlerin nasıl bir yapay dil özledikleri açık. Bu zihniyetle(düşünüş biçimiyle) sözüm ona solculuk maskesinin arkasında, emperyalizmin güdümünde etnik milliyetçiliğe soyunanların ,liberal solculuk yaftasını kullananlarla yol arkadaşlığına şaşmamak gerekir.Amaç aynı.Tek merkezli ulus devleti ve Atatürk'ü yok ederek kendilerine

(2)

egemen olabileceklerini düşündükleri siyasal alanlar açmak. Kuklaları oynatan ipler ise emperyalist devletlerin ellerinde...

SÜLEYMAN GENÇ'İ DE YİTİRDİK

Süleyman Genç'i 3 Kasım 2022 günü yitirdik. Yaşamının son döneminde yerleştiği Bursa'da Hakk'a yürüdü. Süleyman Genç özellikle 1970-1980 döneminde CHP içerisindeki etkin politikacılandı. 1944 yılında Rize'nin İkizdere ilçesin de doğmuş, İlk ve orta okul sonrası Erzincan Askeri Lisesine girmiş 1961 yılında Harp Okulu Komutanı Albay Talat Aydemir'in darbe girişimi sonrası Kara Harp Okulunun bir süreliğine kapatılması nedeniyle bu dönem Harp Okuluyla ilişkileri kesilen öğrenciler içerisinde Süleyman Genç de yer almıştır. İsmet İnönü'nün girişimiyle, açıkta kalan öğrenciler değişik Fakülte ve Yüksek Okullara dağıtılmıştır. Süleyman Genç de İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisine girmiş ve burayı bitirmiştir.

Süleyman Genç, başarılı bir İzmir İl Gençlik Kolu Başkanlığının ardından 1970 yılında Bülent Ecevit tarafından CHP Gençlik Kolları Genel Başkanlığına getirilmiştir. Ben de 1969 yılında resmen katıldığım CHP de önce Şişli İlçe Gençlik Kolları sekreteri ardından 1970 yılında İstanbul İl Gençlik Kolu Başkanı olunca ister istemez Süleyman Genç ile de yollarımız kesişti ve uzun sayılacak bir süre politik yol arkadaşlığımız sürdü.

12 Mart 1971 günü Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç ve Kuvvet Komutanları bir muhtıra vererek muhtıra içerisindeki istemlerinin karşılanmasını istediler. Süleyman Demirel'in Başbakanlıktan ayrılmasının ardından Nihat Erim Başbakan olmuş ve 21 Mart 1971 günü Bülent Ecevit CHP Genel Sekreterliğinden ayrılmıştır. 23 Mart 1971 günü toplanan İstanbul İl Yönetim Kurulu benim yazdığım bir bildiriyle ordu müdahalesini kınamış ve Bülent Ecevit'i desteklediğini kamuoyuna açıklamıştır. O dönemde CHP Yardımcı Kolları Başkanları Ana kademe yönetim kurullarının doğal üyesiydi ve oy hakları da olduğundan ana kademe üzerinde de etkiliydiler.

5-7 Mayıs 1972 tarihinde toplanan CHP 5.Olağanüstü Kurultayında Süleyman Genç'in Başkanlığındaki Gençlik Kolları Genel Merkezi de, Benim Başkanlığımdaki İstanbul İl Gençlik Kolları da Bülent Ecevit'i destekledi ve Kurultay sonrası İsmet İnönü CHP Genel Başkanlığından ayrıldı. Bir süre sonra da 5. Olağanüstü Kurultayda Bülent Ecevit'i Destekleyen özellikle Gençlik Kollarındaki arkadaşlardan birçoğu Bülent Ecevit'e karşı parti içinde savaşım başlattı. 1973 yılında İzmir'den Milletvekili olan Süleyman Genç, Kemal Anadol gibi Milletvekili olmuş politikacılar da bu işin önderleri arasında yer almışlardır. Bu savaşım 1980 askeri darbesine dek ve sonrasında da sürmüştür. Son yıllarında politikadan kopan Süleyman Genç CHP içerisinde iz bırakan bir politikacı olarak anılacaktır. Işıklar içinde uyusun...

Türkçe ‘-sÀl eki’ni Arapça ‘nispet-î’ si ile dışlama

Ömer Demircany

A. Yazının gerekçesi.

“-sÀl” eki ile, “ad” türü (çevre, düş) gibi sözcüklere “ilgili” (çevre-sel), “taban özelliğini içeren” (düş-sel) anlamları yüklenerek “niteleyici / sıfat” işlevli yeni sözcükler türetilir. Türkçe sözlük (2011) içindeki (9.912 eylem, 53.451 ad + 15.970 niteleyici = 79.333) eylemlerle niteleyiciler de (çek-> çekim > çekim-sel, dış > dış-sal)) birer ada dönüştürülerek bugün için “-saleki” ile dolayında ad tabanına eklenerek “niteleyici” türü en az 80.000 yeni sözcük türetilebilir. Türetme ekleri taban-türü seçer. “-sÀl” eki “uy-sal” içinde eylem köküne eklenmiş görünüyor. İki yorumu olabilir: (i) “uy-” eylemi önce ad olur: uy- + -(y)ı > uyu (uyuma edimi), ondan sonra “uyu” + “-sÀl” katılır, bir süre sonra ara ek düşer. (ii) “uy-” eylemine önce “istek” eki “-sa” eklenir: “uy-sa-” ardından (etkilenen anlamı) “-(İ)l” eki katılarak birim “uy-sa-l” olur. Çince de bilen uzman incelerse doğrusunu bulur.

1. Osmanlı döneminde Arapçadan “nispet-î” içeren (insan-î, din-î) gibi sonekli türevler aktararak “-sÀl” eki “yazı-dili Osmanlıca dışında tutulmuş, Türkçede işlenmesi engellenmiştir. İlgili alanın öğretim üyeleri o uygulamayı şöyle savunmuşlar:

i. Korkmaz, Z.: (2003: 61-62) içinde: “yabancı kökenli bu “-sÀl” ekinin: kumsal, uysal ile bir ilgisi yoktur” dedikten sonra “-sÀl” ekinin Fransızca (< Fr) “+Al” ekine benzetilerek Türkçeye uyarlandığını yazar.¹

ii. T. Gülensoy (2007) Köken Bilgisi Sözlüğü’nde (AKDTYK-TDK y): “kum-sal, uysal” var. “Kumsal” altında [NOT: +salışlek olmayan bir ek olup, TT’nde uysal, kumsal, baysal gibi birkaç sözcükte bulunur. Fr. ‘dan dilimize giren -al/el, sal/sel, -l ekiyle ilişkisi yoktur] denmiş!

iii. Ersoylu, H. : “devşirme sözcüklerde geçen -ik (< metafor-ik/egreti-sel), -izasyon (modernizasyon), -izm (Darvin-izm), -ist (komün-ist /toplum-sal), -ite (popüler-ite /güncel), -yum (oditoryum, *Fener-ium), -if (ofens-if / saldırı-sal), -yon (deformasyon /biçim-sel bozum), ... gibi alıntıları, karşılayacak alımlı Türkçe yeni sözcükler 1950’den bu yana üretilmediği, önerilerin benimsenmediği” gerekçesini uydurarak 2010 yılında: “Geniş tabanlı durumdaki Batı kaynaklı kelimelerin çoğunun yerine, anlam ayrımlarını bozmadan, kaybettirmeden kullanılması mümkün olan kök veya dar tabanlı şekillerinin tercih edilmesi, edilebilmesi Türkçeye bu konuda hiç de küçümsenmeyecek ölçüde sayısal kazanımlar da sağlayacaktır” önerisini uydurmuş.²

2. Yukardaki kaynaklarda Korkmaz’ca üretilen: “-sÀl” ekinin Fransızca (< Fr) “+Al” ekine benzetilerek oluşturulması” olanak dışıdır. Çünkü, Fransızcada “-sÀl” biçimli bir ek bulunmamaktadır. “-sÀl” ekini Fransızca “-Al” ekine benzeterek Türkçeye uyarlama yakıştırma bir açıklamadır.

Alandan bir yazar Gülensoy, “-sÀl” ekini, “işlek olmayan bir ek” olarak niteleyemez. Çünkü, toplumun sözel ürünlerini incelememiş. Oysa, Türkçe dilsel bilinçaltında “-sÀl” işlevi 1928 Harf Devrimi ardından birden çiçek gibi açılmış, sayısı çok kısıtlı olan aydın dilinde hemen dışa vurmuş. İnsan, Halk şiirine, halkın öteki sözlü ürünlerine bakar 1934- Soyadı uygulamasını, 1940-1946 arası çevrilip yayınlanan 500 dolayında Batı klasiğinin çevrilerini incelerdi. Anadolu ağız derlemelerine bakardı.

Ersoylu yorumu, Türkçeyi kurutmaya yeminli Anglo-ABD’li Orientalist anlayışa takılı görünüyor. Verilen örnekler çok açık olarak ilişkiyi kuruyor! Türkçenin Osmanlı yönetim-dili olarak dışlanması, 1312’de Batı üniversitelerinde açılmağa başlayan Orientalizm bölümlerinin bir yönlemesi olarak görülebilir. Nitekim, özel ordu “devşirme”lerden, yöneticiler dönmeler ile yetenekli devşirmelerden olup da Fatih’in medresede Nizam-ül Mülk’ün başarılı İmam Gazali yolunun izlenmesini onaylaması 19uncu yüzyılda Orientalizmin/ajan Şarkiyatçılığın bir meslek düzeyine erişmesi, O günlerden bugüne, Atatürk dönemi dışında bu ülkede dış-baskılı uygulamalar, yorumu oraya götürüyor.

Ne dersiniz deyin. Kanıtlar ortada. Oyun açık oynandı. 1946 yılında eğitimde düzey-düşürme, Türkçenin gelişmesini engelleyici onlarla-engellemede bulunulmuş, sonunda 1953’te açılan

¹ Korkmaz, Z: Türkçede -l eki (-al/-el, -ıl/-il, -ul/-ül, -sal/-sel), Türk Dili, sayı: 181, 187, (1966); 188 (1967).

² Ersoylu, Halil (2010): “Çağdaş Türkiye Türkçesinde kullanılan, yabancı dilden ekli yabancı kelimeler”. Türk Dili, AKDTYK-TDK Eylül 2010: 205-216.

İngilizcenin öğretim-dili olma yolu 1971'den sonra Arapça ile üçlenerek devlet-giderli öğretim dilleri üçe çıkmıştır.

B. Türkçeye Türkçeden bakışla.

Türkçe kökler tek-hecelidir; ekler ise, bir heceyi geçmemek koşuluyla: “*hece-sürelî ritim*” ve *heceleme* kurallarına uyar. Hece-altı biçimli yalın ekler, “*koruma-sesleri*” ile en uzun bir heceli olarak sözel üretime uyarlanır. Kökler 30 sesbirimle biçimlenip anlamlandırılırken, tek tabanlı birimlerin ikinci hecesinde başlayan **soneklemede** (*anlam-ayırıcı sesel birim*=) *sesbirim* sayısı 30’dan 15’e düşer.³ Bu biçimsel sonuca *kökson-ses-değişimli-ikileme* (*boş > bom.boş, doğru > dos.doğru, açık > ap.açık*) de katılırsa, köklerin tek heceli olduğu kuşkusuz bir gerçek olur, başka kanıt gerektirmez.

i. Dilin yapısı iki türlü incelenir: *eş-zamanlı, artzamanlı*. **Eşzamanlı** inceleme dilin birimlerini, işlemlerini, kurallarını ortaya koyar, sözel üretimin nasıl biçimlendiğini anlamın bilginin nasıl yapılanıp iletildiğini belirler. Dilin nasıl işlediği: ortak-dil, ya da ağız özellikleri eşzamanlı betimlenerek açıklanır. Bir dilin ilkönce uygun veri-tabanlarına dayanılarak **eşzamanlı, dizgesel** olarak betimlenmesi zorunludur. ii., iii. tür incelemelere ancak ondan sonra geçilebilir.

ii. **Artzamanlı** inceleme: *dil birimlerinin* göreli etkileşim sürecinde *biçimsel olarak, kurallarının, anlamın dizimsel, bağlamsal olarak* nasıl değişip evrildiğini belirler. Artzamanlı bir inceleme de, tek-dil içinde kalmak zorundadır.

iii. *Bir dile bağlı türleri, ağızlar arası, diller arası ilişkileri inceleyen alan:* “**Karşılaştırmalı Dilbilim**”dir. Türk dili üzerine incelemeler i., ii. türden olmayıp karşılaştırmalı türden gözlemlere dayanan bilgilemeler içerir. “-sAI” , “-(A)I” ekleri üzerine Dil Devrimi karşıtlarının açıklamaları i., ve ii. aşamalar atlanarak yapıldığı için, *bilim-sel dizge-sel* geçerlilikten yoksundur.

iv. Üstelik, Osmanlıca’ya dayalı olmasına karşın, Türkçe sanılan ilk dilbilgisi 1851 yılında başlanıp Fransızca kurallarla çevirisel olarak yazılmıştır! O kurallar **Türkçeye Türkçeden bakılarak** inceleme ürünü olmadığı için yarım-yurum, hemen hepsi yakıştırma, eksikli, en alt bilimsel düzeyi aşırp gözlem yeterliği düzeyine bile erişememiş metinlerdir! Açıklamalara yansıyan gözlemlerde yalnızca görünen ayrımlara bağlı kalınır. Çevirisel kurallara göre öyle yorumlar Türkçe değil, Fransızca’dan **çeviriye yabancı bir çeviri** olur.

Türkçe Sözlük’e: *kumsal, sayısal, kavramsal, yaşamsal, kurumsal, yazınsal, kırsal, ussal, dışsal, duygusal, tarımsal, bulgusal, kurgusal, kamusal, doğrusal, bölgesel, ilkesel, kitlesel, yöresel, çevresel, tarihsel, bitkisel, kişisel, biçimsel, bilimsel, edimsel, yönetsel, bölümsel, çözümsel, bedensel, kökensel, evrensel, önsel, düşünsel, bütünsel, şiirsel, görsel, bilişsel, eğitsel, işitsel, ülküsel, görevsel, deneyisel, yüzeysel, ...* gibi “-sAI” ekli 200 dolayında türev alınmış. Oysa, yalnızca bileşikler değil, tamlama türü: “*sayısal veri, ilkesel tutum, evrensel yayın, ...*” gibi sözlüksel tamlamaların da, sözlüğe girmesi zorunludur.

Çokçası: “*içsel, dışsal, görsel, parasal, tanrısal, yaşamsal, ...*” gibi tek tabanlı adlara eklenirse de “-sAI” ekinin bileşik birimlerle de türev üretim gücüllüğünden de söz edilebilir: “*içgüdü-sel, içtepisel, içgörüşel, eşcinsel, yerbilimsel, çevrebilimsel, dilbilimsel, anlambilimsel, sesbirimsel, önsezisel, önalmısal, öngörüşel, önyargısal, önseçimsel, dışgüdümsel, tümevarımsal, tüm dengelimsel, içtüzüksel, içgörüşel, üstyapısal, altyapısal, varoluşsal, ...*” gibi.

1935’te birçok aile: *Ak-sal, Arsal, Baysal, Köksal, Soysal, Uysal, Ünsal, Bilsel, Göksel Günsel, Gürsel, ...* gibi soyadları alır. O yıllarda, 1938’de Lüleburgaz-Ceylânköylü kahveci Kara Mehmet (Yüce), oğluna “*Kutsal*” adını verir, Ahmet amca “*Yücel*” soyadını alır, Ali Dayı da kızına “*Aysel*” adını koyar (Ay-sal > /Aysel/). 1950 doğumlu Burhaniyeli bir bayanın adı da “**Güncel**” dir.

1938’de Milli Eğitim Bakanlığı “*Tercüme Bürosu*” yeniden örgütlenip “*I. Neşriyat Kongresi*” ardından “*Batı klasikleri*” Türkçeye çevrilerek yayınlanıp bütün kitaplıklara yollanarak okurlara sunulur. 1940-1947 süresinde 500 dolayında yazınsal klâsik metin çevrilir. O çevirilerde “**nispet-î’li**” alıntılar yerine “sözlü Türkçe”deki “-sAI” ekli sözcükler ile yeni türevler kullanılmış olsa gerek. Nâzım Hikmet de, “*Manon Lescaut*”nun yarısını çevirince MEB’na yollar: “*Olabilirdiğinize öztürkçe sözcükler kullandım, bakalım ne diyecekler*” sözünüle kuşkusunu açıklar.

³ Demircan, Ö. (2019): “*Türkçe ‘ses-uyumu’ nun Türkçeye göre yorumu*”, Çağdaş Türk Dili, Ocak 2019: 721-2019): “*Ekson koruma-ünsüzleri*”, ÇTD, Ekim 2019, s 484-488. (2022): “*Türkçe ‘ekbiçimsel değişmezlik*”, ÇTD Nisan 2022: 36-41.

AKDTYK - TDK 1988 basımlı **Türkçe Sözlük**'ün ters dizininde 200 dolayında “-sÂl” /-sal, -sel/ ile türemiş sözcük çıktı.⁴ Adlarla bir kısıtlama olmadığına göre (TS 2011): 53.451 ad + -sal/sel (= 53.451 “ile ilgili / nitelikli” anlamlı niteleyici; 15.970 niteleyici + -sal/sel = 15.970 “ile ilgili / nitelikli” anlamlı niteleyici tabandan “-sÂl” ile gücül türev oranı yüksek olmalı. Sözlükte bulunan **77.000** sözcük: “ile ilgili / nitelikli” anlamlarıyla o sayıyı çok aşan sayıda sözlüksel türeve girebilir.

C. Dil Devrimi sürecinde “-sÂl” eki.

1928 Harf Devrimi ile Türkçe “Osmanlı”dan kurtulur. 1450 sonrasında, eğitimde olsun, yönetimde olsun, en azından 1826’ya değin yazılı iletişimde Türkçe kullanımı sıfırlandığı için, 1932’de **Dil Devrimi** ile halkın konuştuğu dilden bir yazı dili yaratılarak ulusal-toplum **aydınlanma** sürecine sokulur. Çalışmalar, ilk önce Osmanlı’nın dışladığı Türkçe sözlüğün özleştirilmesi üzerinde yoğunlaşır.

Millet Mekteplerinde (1927-1935) yeni harflerle okuma-yazma sürecinde ikinci uygulama **Soyadı Kanunu** ile her ailenin Türkçe bir soyadı almasıdır. Herkes bir soyadı seçerken “-sÂl” eki ile eşbiçimli “sal-” eylem-kökü içeren birleşimler de soyadı olarak seçilir.

Ekin eylem tabanına katılması **Soyadı Yasası (1934)** ardından yeni bir genişleme sayılabilir. *Dil Devrimine* ortak edilen halk, “-sÂl” ekiyle: 1934 yılında “-sal- / -sel-” ya da “sal-” birimli: “Ak-sal, Arsal, Baysal, Kök-sal, Soysal, Uysal, Ünsal, Bilsel, Birsal, Göksel Günsel, Gürsel, ... gibi soyadları, ile: Aysel, Nursel, Göksel, Günsel, Günce-l, ... gibi kişi adları üretmek günlük iletişimde bu ekin dolaşımı yoğunlaştırılır. “Güzel, özel, çekel, çatal, dikel” gibi sözcüklerin köylü Türkçesinde bulunması, kimilerinin, Soyadı Kanunu uygulamasında kullanılan “TDK: **Tarama Dergisi**” sözlüğüne girmesi önemlidir. **Atatürk**, 1934’te İsveç veliahtı şerefine verdiği akşam yemeğinde yaptığı konuşmada “baysal= barış” anlamında (A. S. Levend, 1972:424-) “bay-salutku-su” tamlaması geçer.⁵ Öğretimde kullanılacak sözlüğün özleştirilmesi yanında “**Türkçe-terim**” üretimine devlet bütün kurumlarıyla odaklanır. Türkçenin kökleri ile ekleri yeni çiçekler açar, sözlü dilin “-sÂl” eki de “-(Ü)l” ekleri de canlanıp yazı-diline katılır.

Türkçede “sel/sal eki” olarak adlandırılan ek, son ek biçimleme açısından “-sÂl” yapısında görünüyor. Dil Devrimine katılmayan öğretim üyeleri “-sÂl” ekinin ya işlek olmadığını⁶, ya da Fransızca “-Âl” ekine benzetilerek Türkçeye uyarlandığını belirtirler. Oysa, Türkçeye giren yabancı ekler tek biçimli kalır, uyumsal biçimlere giremez. Türkçe “bil-, yor-, dur-” gibi eylem kökleri de vurgusuz eklerle dönüşürken tek biçimli kalırlar. “-sÂl” eki, apaçık **Türkçe ilk eklerden biridir**, eleyip beleyip onu yabancı sayan güdümlü kimseler, henüz Türkçe birimlemeyi anlayamadıkları süreçte (1946-1982) kasıtlı davranmış sayılırlar.⁷ “-sÂl” eki “koruma sesi” almadığına göre, olağan biçimli uyumsal ilk Türkçe eklerdendir. Biçimsel bir karşısı varsa da: “-sÂl” : “-sîl” (= özellikte): *varsıl, yoksul, genizsi-l, art-damaksı-l, eksi-l, ...* yüzyıllarla yok sayıldığı için, karşı çıkanlar, eklerde “**dar-geniş**” karşıtlığının işlevi ile anlamını bile anlamamış sayılırlar!!!

Türkçe sözcükleri Arap harfleriyle yazamayan medreseli, “-(s)Âl” ekinin işlevine karşılık addan sıfat türeten Arapça “(-î) ekli “*siyasî, dünyevî, uhrevî, hayatî, ...*” gibi sözcükleri, ekle birlikte aktarmış, daha sonra “**nispet-i’si**”ni yapısal olarak da işleterek olabildiğince yaygınlaştırmıştır: *kanunî, tarihî, Birgivî, Bitlisî, Peçevî, ...* . 1800’den sonra ise, bir Batı dilinde öğretim yapan *yabancı okullarında*,

⁴ B. T. Aksu, A. Tariktaroglu, E. Gemalmaz (2004): Türkçe Sözlük’ün Ters Dizini, AKDTYK-TDK y. Ankara.

⁵ **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**’ün tasarladığı, daha 1925 yılında açılacak olan Köy Ensti-tülerinin, köye “**Eğitmen Kursları**” çekirdeği de sonunda, 1936 yılında toprağa düşer. Halka bir an önce ulusal, çağdaş-egitim olanakları sunulmalıdır. Ancak, o süreçte ardı arkası kesilmeyen engeller, çıkarılan isyanlar “*Kongar-Kalkandelen 2022*” ile *Özdil 2022*’den izlenebilir.

⁶ Ergin (1962: 168): “İşlek olmayan eklerden biridir. Yer ifade eder. “kumsal” kelimesinde vardır” der. Oysa “doğal” (nitelik) ile “doğa-sal” (ilgili) anlam ayrılığına, “koruma sesi” işlemlerine bakılırsa, öyle bir yorum yanlıştır. Daha da ileri gidilerek, ilgili Türkologların “koruma-sesi” işlemlerini tam bilmedikleri söylenebilir. Bk. Demircan, Ö: “**Türkçede birimleme, işlevleme (Türkçeye Türkçeden bakışla)**”, *Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dilbilimi Bölümü 45.yıl Yazıları*, (Hz. Nalan Büyükkantarcioglu; Işıl Özyıldırım, Emine Yazar), Hacettepe Üniversitesi y. Ankara 2017, s. 51-158; “**Türkçedeki matematik 1**”; “**Türkçedeki matematik 2**”, *Çağdaş Türk Dili* Aralık 2017, s. 661-666; Ocak 2018, s. 752-758; “**Türkçe ‘ses-uyumu’ nun Türkçeye göre yorumu**”, *Çağdaş Türk Dili*, Ocak 2019: 721-726.

⁷ Ek yazımında: Â = e / a. İ = ı / i / u / ü. Ü = e / a / ı / i / u / ü. () içinde olan bir ses bağlama göre, ya seçilir ya seçilmez. Â, â / İ, ì = vurgulu ünlüler. ă, ă / Ĩ, ĩ = vurgusuz ünlüler.

(6)

örneğin Amerikan kolejlerinde **İngilizce**, “*Tercüme Odası*”nda (1832-) ise **Fransızca** etkisiyle “-ic” ekli “*ekonomik, stratejik, enerjik, allerjik, ...*” gibi alıntılar %1 okuryazar aydın, okumuş Osmanlı diline doluşmuştur. 1940’tan sonra yazılan üniversite dilbilgilerinde, yalnızca “*kumsal, uysal* (< uy-u + sal: iyi huylu)” örnekleri veriliyor, dilde yalnızca iki türevin bulunduğu sanılıyordu. 2010 yılında, bir TDE öğretim üyesince yayınlanan incelemede ise, “-ic/ik” ekli “*ekonom-ik*” gibi Fransızca, İngilizce alıntıların dilde korunması öneriliyordu. Alan değiştirmesi gereken o güdümlü kişiye gel de şaşma!

Öyleyse, halkın 1928 öncesi ‘*sözlü-Türkçe*’sinde kullanılıp yazı-dili, öğretim-dili dışında tutulan “-s^Àl” ekli sözcük sayısı çok daha yüksektir. Yapılan “*Harf Devrimi*”ne değin en az 900 yıl süreyle Türkçe yazım-dışı, yazılı-yazın-dışı tutulduğu için, sözlü dildeki “-s^Àl” ile türetmeler ya unutulmuş, ya yeterince işletilememiş, ya da, yabancı sözcüklere eklenemediği için engellenmiştir. Her ne kadar “*addan sıfat türeten*” başka ekler varsa da, ne o dönemde, ne bu dönemde “-s^Àl” yerini alacak Türkçe başka bir ek yoktur. Olmadığı için de özleştirmede bu eke yeniden gerek duyulmuş ama, ayırımında olmadan, Türkçeyi bu topraklardan atmaya yeminli görünen bugün artık apaçık oynanan Orientalizm oyunu ile, güdümü altında kalanlar, konuyu anlamadan okullarda “-s^Àl” ekinin solugunu kesmeye çalıştılar. Ancak, bütün tepkilere karşın “s^Àl” eki, aşağıdaki ayırım ve karşıtlıklarla “-Türkçeye dönmüştür (1). Taban ek ilişkileri şöyle görünüyor.

(1)

- a.i. “**Özellikli içeren**” anlamıyla “-(^À)l” eki, adlardan sıfat türetir: **doğa-l** (: *doğ-ul/ doğu-l*), **öz-ül** – **öz-el** / (*özel*), **türel** / (*türsel*), **önel** / (*önsel*), **kara-l** / (*karasal*), **ilk-el**, **yanal**, **dene-l**
- a.ii. “**Ad ile ilişkili, ilgili / kullanan**” anlamıyla “-s^Àl” eki bir adı bir sıfata dönüştürür: *doğa-sal*, *öz-sel*, *türsel*, *önsel*, *kara-sal*, *ilke-sel*, // *evsel*, *çevresel*, *düşsel*, *kırsal*, *bilimsel*, *küresel*, *deneyssel*, *yaşamsal*, *doğrusal*, *kişisel*, *sorunsal*; *içsel*, *dışsal*, *parasal*, *yapısal*, *ekinsel*, *evrensel*, *yazınsal*,
- a.iii. Derleme Sözlüğündeki “*evcil*” anlamlı “**evsel**” sözcüğü ancak “*ev-se-l*” olarak da yorumlanabilir. Ek ise “-s^À + -(^À)l” **dizisinden oluşur**. -s^À ile “*istek*” eklenen her sözcük ile öyle niteleyiciler türetilir: “*Uy-*” + *adlama eki* “-(y)l” > *uy-u* (“*uyma*”, *san-ı*, *duy-u*, *gez-i*, ... gibi)+“-s^À > **uy-u-sal* > **uyusal* > *uysal* biçimi oluşmuş gibi.
- b. “*Uysal*” sözcüğünden yanlış örnekseme ile, eylemi bir admış gibi alıp ona “**eylemle ilgili/eylemi kullanan**” anlamı katan sıfatlar da türetilmiştir: *gör-sel* ((<*görü-sel*’den görme duyusunu kullanan), *işit-sel* (*işitme duyusunu kullanan*), *eğit-sel*, Benimsenebilir başka örnekler için TDK terim sözlüklerine bakılabilir.

Dil Devrimine karşı çıkanlar, bu ek üzerine baştaki tepkileri dillerinden hiç düşürmediler. Ne var ki, 1928 yılında *Harf Devrimi*, ardından 1932’de kurulan “*Türk Dili Tedkik Cemiyeti*”nce (“*Türk Dil Kurumu*”: 1936-1983) başlatılan *Dil Devrimi* ile özleştirme çalışmalarında “*nipet -î’si*” içeren alıntı sözcüklere, “**Fransızca Sözlük**” örnek alınarak Türkçe karşılık aranırken aydınlar, unutulmuş olan “-(^À)l” eki ile “-s^Àl” eklerini dirilttiler. Bir yandan yabancı (Arapça, Farsça, Batı dillerinden) sözcükler tam ya da yarı Türkçeleştirildi: *kanunî* > *yasal*, *tabii* > *doğal*, / *siyasî* > *siyasal*, *tarihî* > *tarihsel*,

Ekler üzerine yaptığım inceleme “-s^Àl” ekinin şu biçimlerde yorumlanabileceğini ortaya koyuyor: i) -s^Àl, ii) -s^À + -(^À)l. Birinci yorum, *addan sıfat türeten* “-(^À)l” **doğa-l** (doğadan edinilen niteliğine yapay bir şey katılma-mış). **Doğa-sal** (doğa ile ilgili). O durumda “*uysal*” örneği “*uy+sal*” değil: **uy-u* + *sa* + (a)l > *uysal*” gibi bir başka biçimden evrilmiş izlenimi veriyor.

Sonekle türetmede taban ile ek arası anlamlama ilişkisi bir düzanlamlamadır. Açıklamalarda “taban” + ek = türetme işlemi. -(^À)l eki, kimi sıfat tabanlara eklenerek onları “**taban niteliğine bağlı eylem**” türü sözcüklere dönüştürür: *az* + -(^À)l > *azal-*, *düz* + -(^À)l > *düzel-, boşal-, bunal-, çokal-*; “-s^Àl” eki **ad türü** bir tabana eklenerek onu “**ilgili niteliği taşıyan**” anlamında bir **sıfata** dönüştürür: *dış-sal*, *güç-sel*, *ön-sel*,

Ç. Bugün olası yorum

Türkçede bulunmayan sesbirimlerin yazılması *Harf Devrimi* ile abece-dışı bırakıldığı için, öyle sözcüklerin Türkçeleştirilmesi (*tabii* > *doğal*) dilsel bilinçaltı “-s^Àl” ekini öncelemiş, o yüzden bu ek, Dil Devrimine karşı olanlarca hedef seçilmiştir. Geçen sürede ilişkiler yeniden canlanmış, karşı-devrimci alan öğretim üyeleri 1950 sonrasında halkın “-s^Àl” ekiyle sallanmıştır. Sözlüksel örneklemeyetamlamatabanlı türevler de katılmalıdır. Olası tamlama gücüllüğü **53.000 x2** (ilgili /içeren) + (“tam-lama” bölümü sayılarına göre *tamlama* + “-s^Àl” ögeli) [*dil-bilgi*]-sel] yapılı

(7)

“efeçalımsal” 150.000 üzerinde olası birimle beklenmezlerin çok ötesine geçer. Sözlükteki türevlerle başka denemeler de yapılabilir. Sözcük üretiminde yorum aşağıdaki seçeneklere (2) açıktır. Tek-heceli sözcükler üzerinde yaptığım alıştırmadan elde ettiğim türevlerden örnekler (2,3).

(2) Tek-heceli-kökler ile uyuşmalar.

a. AD/eylem + -(Â): asal, boşal, çakal, çekel, çizel, dikel, doğa-l, türel, sesel, söz-el, yanal, yasal, yerel, gürel, karal, kassal, kısal-, önel, özel, saral, serel, soral, yanal, yerel *emel, erel, esel-, *ezel, konal, kural, sunal, şaşal, uçal, verel, vural, // körel-, yön-el-, azal-, bunal-, çökel-, çömel-, dikel-, çözel-, düzel-

b. AD+-sÂl (+ ilgili / nitelikli) : doğa-sal, av-sal, arsal, dil-sel, disel, düş-sel, ev-sel, göksel, kavsall, *kısal, kumsal, öz-sel, soysal, tensel, tür-sel, ussal // açısall, ansal, Batı’sal, baysal, *çokal-, *daral-, dışsal, coşkusal, çatısall-, dinsel dizel, *doğal, duyusal, düş-sel, eş-sel, gezisel, gürsel, iç-sel, kırsal, kıyısall, kokusal, sanısall, sayısall, soysal, tatsal, uysal, uçsal, yapısal, yığınsal, yüz-sel, **kum-sal, dil-sel, din-sel, düş-sel**, ev-sel, kır-sal / kır-sıl, us-sal/ussul, iç-sel, dış-sal, **iç-sel**, iş-sel, **kazı-sal, kök-sel, sanı-sal, ten-sel, tür-sel, uç-sal**, us-sal, **çevre-sel**, eş-sel, göç-sel, kas-sal, sayı-sal, ön-sel, öz-sel,

c. Eylem+-sÂl (+nitelikli) uy-sal, gör-sel (<?görü-sel), işit-sel, ...

(3). Ad tamlaması +: içgüdü-sel, efeduruş-sal, ben-bilirim-sel, ikileme+: tekme-tokat-sal (yanıt),

(4). 1928-1978 yılları arasındaki özeleştirme sürecinde türetilip iki sözlüğe de alınanlar.⁸

Abidevî / anıtsal, analitik / çözümsel, ananevî / geleneksel, biyo-lojik / dirimsel, cihanşümül / evrensel, cinsî / cin(s)sel/eşeyssel, bünyevî / yapısal, devrî / çevrimsel/ dönemsel, dinî / dinsel, dokümanter / belgesel, edebî / yazınsal, efsanevî / söylencesel, ekolojik / çevre-bilimsel, enfrastrüktürel / altyapısal, esasî / asal, esrarengiz / gizemsel, etnik / budunsal, eksperimental / deneysel, fiilî / eylemsel, ekspresive / anlatımsal, fahrî / onursal, fecî / ağılatısal, ferdî / bireysel, fikrî / düşünsel, fiilî / edimsel, fizikötesi / doğaötesi, gramatikal / dilbilgisel, hayalî / düşsel, hayatî / yaşam-sal/ dirimsel, helezonî / sarmal, hissî / duygusal, homoseksüel / eşcinsel, içtimâî / toplumsal, idarî / yönetsel, ideal / ülküsel, ilahî / tanrısal, ilmî / bilimsel, irsî / kalıtsal/kalıtsal, jeolojik / yerbilimsel, kanunî / yasal, kazaî / yargısal, keyfî / nitel, kısmî / bölümsel/tikel, kinetik / devimsel, kozmik / evrensel, kutsî / kutsal, kuvvanî / gürel, küllî / tümel, kültürel / ekin-sel, lafzî / sözel, linguistik / dil bilimsel, madenî / madensel, maddî / özdeksel/tensel, mahallî / yörel/ yöresel/yerel, mağserî / kamusal, melodik / ezgisel, metodik / yöntemsel, mevzî / yerel/bölgesel, millî / ulusal, mukaddes / kutsal, müzek ker / eril, nazarî / kuramsal, nebatî / bitkisel, nev’î / özgül/türsel, objektif / nesnel, otomatik / özdevim sel, örfî / geleneksel, periyodik / dönemsel, politik / siyasal, potansiyel / gizil, psikolojik / ruhbilimsel / ruhsal, rasyonel / ussal, ruhanî / tinsel, ruhî / ruhsal/tinsel, romantik / duygusal, sakin / dural, sathî / yüzeysel, semantik / anlamsal, sembolik / simgesel, sistematik/sistemli / dizgesel, siyasî / siyasal, sos yal / toplumsal, spekülatif / vurgunsal/kurgusal, strüktürel / yapısal, şahsî / kişisel/özel, şeklî / biçimsel, şematik/çizgisel, tarihî / tarihsel, tecrübî / deneysel, tehdüsi / sezgisel, teolojik / tanrıbilimsel, teleo lojik / ereksel, tenkidî / eleştirel, teorik / kuramsal, teşriî / yasal, tıbbî / sağlkbilimsel, ticarî / tecimsel, topografik / yerbilimsel, ziraî / tarımsal, zihnî / anlıksal,

(5)

“Özensiz, düz-çeviri”lerden bana itici gelen açıklamalar (*: uyumsuz anlamında): Ahlâkî /

*aktöresel, aktif / *eylemsel, anakronik/ *çağışımsal, ansiklopedik / *bilgiliksel, aynî / *nesnesel, bedenî / *gövdesel, bürokratik / *genörgütsel, cevabî / *yanıtsal, cehennemî / *tamusal, dekoratif / *bezemsel, dinamik / *devimsel, endüstriyel / *işleyimsel, estetik / *güzelduyusal, fiktif / *imgesel, filolojik / *örütbilimsel, gırızî / *diriksel, ideolojik / *düşüngüsel, ihsasî / *duyumsal, iktisadî / *tutumsal kaidevî / *düzgüsel, maddî / *özdeksel, mümkün / *olumsal, normal / *düzgüsel, nükleer / *çekirdeksel, psikanalitik / *ruhçözüm-sel, sıhhî / *sağlıksal, sismik / *sarsıntısall, stratejik / *gengüdümsel, subvansiyonel / *yardımsal, tesadüfî / *düşgelimsel/raslantısall, turistik / *gezimsel, uzvî / *örgensel, zekâî / *anlaksal,

⁸ Ali Püsküllüoğlu (1971): *Öztürkçe sözlük*, Bilgi y. ve TDK (1978): *Özeleştirme Kılavuzu*.

HARF DEVRİMİ

M.Okan Baba

Türklerin İslam olmadan önce yazıları vardı. Göktürk yazı sistemi ve Uygur yazı sistemi gibi .Bunların kendilerine özgü yazım biçimi vardı.Fakat önce İran'ı sonra Türk ellerini İslamorduları işgal etti.Önce Emeviler,sonra Abbasiler kendi egemenliğine aldığı ülkelerdedevlet ve bilim dilini Arapça kullandılar.Türk toplumsal yaşamında önemli değişimler yaptığı gibi edebiyatında da önemli değişimler oldu.Bu etki sanıldığından daha derin olmuştur."VIII.yüzyıl yarısında Arap komisyoncuları ve yetişkin Türk delikanlı ve kızlarını topluyor ve satın alıyorlardı.Türk kadınlarının güzelliğini Farslar ve Araplar övmektedirler. At-Taalibi adlı müellif 'Yunanlı hadımlar Türk çoğlanlar,Buharalı cariyeler ve Semerkand'lı kızlar" bulundurmanın kibarlık modası haline geldiğini kaydeder" (Prof.DR Laszlo RASONYI-Tarihte Türklük S.159).Bu durum eski Türk kültürünü ve yazısının unutulmasına neden olmuştur.

Bu dönemde Türkçeye birçok Arapça sözcüğün girdiğini görüyoruz. Abbasiler zamanında İran'da yeni bir Fars dili oluştu . Bu dil eski İran kültürünün yeni bir süreğiydi. Farsça, ünlülerin uzunluk ve kısalık yönünden Arapçaya uyuyordu.Arapçada bulunmayan bazı sesleri katarak kendilerine uygun bir harf sistemi oluşturdular. Abbasi devletinin zayıflaması üzerineçeşitli devletlerortaya çıktı.Karahanlılar, Gazneliler, Samanoğulları..vb. Karahanlıların kurulduğu bölge daha çok Türklerin bulunduğu bölgeydi.Karahanlılar doğu Türkçesini kullanıyorlardı .Bu Uygurcanın bir süreğiydi.

Selçuklu Oğuzları Horasanda bir devlet kurdu,bunlar göçer bir toplumdan yerleşik yaşama geçtiler . Yabgudevleti yerine bir rical devleti kurdular. kendilerinin bir yazı dili yoktu. Bunun için Farsçayı, devlet dili ve şiir dili Arapçayı bilim dili olarak kullandılar.Türkçe günlük sözlü dil durumuna düştü.Anadolu Selçuklu devleti de devlet dili ve şiir dilini Farsça ve bilim dilini Arapça kullandı .Arap alfabesi bu ülkelerin ortak alfabesi olmuştur.

Anadolu Selçukluları zamanında Türkçe Arapça ve Farsça metinler Arap alfabesiyle yazılmıştı.XIII. Yüzyıldan sonra Türkçe Anadolu'daedebi dil durumuna geldi. Ancak gerek Selçuklu gerek Osmanlılar döneminde medreselerde Arapça,Farsça okutuluyordu.Arapça Farsça sözcükler daha kolay ve yazımları dahadoğruydı.Ancak medrese eğitimi görmeyen kişilerin yazdığı ürünlerde birçok yazımyanlığı görülür.

Türkçe ses,sözcük yapısı, söz dizimi açısından her iki dilden farklıydı .Bunun için Türkçe sözcüklerin yazımında güçlükler ortaya çıkıyordu.Çünkü Arapça ve Farsça birçok dilbilgisi kitaplayazıldığı halde Türkçe için iki kitap yazıldığını kaynaklardan öğreniyoruz.Divrikli

Fahrettin tarafından yazıldığı bildirilen **Kasidetü fi-Kavaid-i Lisani-ıt Türki** adlı yapıttır.Bu yapıt yitiktir. İkincisi Bergamalı Kadri tarafından yazılan Müyessirretü-l Ulum 'dur.153o yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın Veziri İbrahimPaşaya sunulmuştur. Ayrıca Batı'da Osmanlıca'yı öğretmek için yazılmış dilbilgisi kitapları vardır.Bu dilbilgisi kitaplarıBatı dilbilgisi açısından ele alınmış, yapıtlardır. Bunlardan bazılarında Türkçe sözcükler Latin alfabesiyle yazılmıştır.Tanzimat döneminde gazete dili dilde sadeleşme anlayışını getirdi. Bu dönemde dil ve edebiyat alanında birçok tartışma ve yemi görüşler ileri sürüldü.Önce yazım sorunu sonra harf sistemisorunu üzerinde duruldu.Harfkonusunda dönemin önemli düşünürlerinden Münif Efendi(paşa) 1862de verdiği bir konferansta Arap harflerinin Türkçeyi anlatmada yetersiz olduğunu anlatarak, iki yol önerir birincisi sözcüklerin yazımında sözcüklerin altına ve üstüne birçok işaretler koyarak yazmayı,ikincisi harfleri ayırarak sözcükleri yazmayı önermiştir. Bu konuda küçük kitaplar yazılarak çocuklara bu biçimdeyazmayı öğretmeyidüşünmüştür. ,İkinci bir girişim Azerbaycan Ahontzade Mirza Fethali alfabe konusu üzerinde çalışmasıdır 1863'te Cemiyet-i Osmaniye'ye göndermiş,bunun üzerine Münif Efendi(Paşa) onu cemiyete düşüncelerisunmasını istemiş,orada toplanan bir kurul, raporu incelemişbazı yönlerden yararlı olduğunuancak,"Eski İslam eserlerinin unutulacağına sebep olacağından yapılan düzeltmenin kabulü mümkün değildir." diyerek reddetmiştir.Bu konu harf devrimine kadar sürmüştür.

Kuruluş Savaşından sonra, Atatürk çağdaş bir ulus devlet kurmak istiyordu .Cumhuriyetin ilanından sonra,yeni devletin ulusal temellere oturması için yapılan bazı devrim kanunları çıkarıldı.Saltanatın kaldırılması, Hilafetin kaldırılmasından sonra Osmanlı Devletinde eğitimin birdüzeni olmadığı için Tevhid -i tedrisat (Eğitimi birleştirme) kanunu çıkarıldı(1924.)Böylece halkçı ve ulusçubir toplum kurmanın yolu açılmıştı.Daha 1923 'eİzmir İktisat kongresinde işçi delegeleriLatin alfabesinin kabulü için bir önerge verdiler. Kabul edilmedi, fakat buna karşı çıkanlarla,bu görüşe katılanlar arasında tartışmalar başladı Bu tartışmalar sürerken 1924 tarihinde konu Büyük Millet meclisine geldi.Milli Eğitim bütçesi görüşülürken Şükrü Saraçoğlu okur yazarlığın yetersiz olduğunu belirterek"Benim kanımca bu büyük derdin en vahim noktası harflerdir...Arap hurufatı Türk lisanını yazmağa müsait değildir" diyordu. Bu tartışmalar sürerken toplumun durumunu öğrenmek için yapılan nüfus sayımında okur ,yazar oranının çok düşük olduğu ortaya çıktı. Alfabenin değişmesi tartışması sürerken ,20 Mayıs 1928'de yapılan meclis toplantısında Maarif Vekili Mustafa Necati bir konuşma yaparak, yeni harflerin kabulü için konun uzmanlarınalfabeyi uygun duruma getirdiği zaman uygulanacağını anlattı.23 Mayısta 1928 'de "Dil Encümenin kurulması için Bakanlar Kurulu karar çıkardı.Bunun üzerine alfabe raporu ve yeni harf sistemi Atatürk'e gönderildi.Atatürk raporu inceledi. Düzenleyenler on yılda uygulanabileceğini düşünüyorlardı .O zamanAtatürk, "Bu ya bu üç ayda olur, ya hiç olmaz"diyerek alfabeyi tanıtmak için 9 Ağustos 1928'de Sarayburnu'daki söylevi ile harf devrimbaşlattı.Bu tarihten sonra 11Ağustos 1928 taharf seferberliği Dolmabahçe sarayındaörnek alfabe dersleri verilmeye başlandı .İstanbulErkek Öğretmen Okulunda Beyoğlu ilçe merkezinde çalışmalar yapıldı . Bunlar İstanbul Radyosunda tekrarlandı.3-Kasım 1928' de yeni Türk harfleri kanunu Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildi. Yüzyıllardan beri sağlam bir kurala dayanmayan yazım konusu çözülmüştür.MilletMekteplerinde Okuma yazma öğretimi yapılarak Yeni Türk Alfabesi kolaylığı nedeniyle kısa zamanda okuma yazmabilen sayısı artmıştır.

Yurdunu ve ulusunu kurtaran Atatürk, yüzyıllardır dili, ulusu unutturulan Türk ulusunu, yeniden dünyaya "Türkiye Cumhuriyeti"adıyla tanıttı.Böylece Tarihte Türk adıyla bir devlet kurdu.

TÜRK SAVLARININ TÜRKÇEYE KATKILARI

Prof. Dr. Süreyya Ülker

Güneş-Dil Kuramı, Türk Dil Savı ile Türk Geçmişbilim Savı 1930’larda ileri sürülüp, Atatürk’çe arkalanan ulusal savlar olup, Atatürk’ün ölümünden sonra arkalarında durulmamış, ancak etkileri azalarak da olsa günümüze dek gelmiştir (Kabapınar 1992). Değerli araştırmacı Cengiz Özakıncı Kanal B’deki “Tarihin bilinmeyen yüzü” izlencesinde Türk GeçmişbilimSavı’nı kamuoyunun gündemine taşımıştır. Bu savlar kapsamında birçok sözcük ya yakıştırma yoluyla özleştirilmiş ya da yazımları Türkçeye uyarlanmış, bunların Dil Devrimi’ne, dolayısıyla da Türkçeye katkıları olmuştur.

Türk Geçmişbilim Savı eski uygar toplumlarla aramızda bir köken bağı olabileceğine dayalıdır. Sav, 19. yy batılı geçmişbilimcilerinin bitişken dilli eski uygar toplumları “Turanlı” olarak adlandırmalarına dayalıdır. Bu da Bunsen’inArcayla Samca dışındakieski Avrasyadillerini 1854’te Turan dilleri olarak adlandırmasına dayalıdır (Minorsky 2001) . Yaşayan dillere ilişkinTuran Dilleri Kuramı ise 1855’te MaxMüller’ce geliştirilmiş olup, Ural-Altay dillerinin yanı sıra Birmanca, Dravidce, Malayca, Tibetçe, Siyamca gibi birçok Güney Asya dilini de kapsamaktaydı (Minorsky 2001). Ernest Renan 1873’te bitişken dilli eski uygar toplumların yıkıcı Türklerin ataları olamayacağını yazdıktan sonra batılılar Turan sözünü kullanmamaya, Etrüskler, Pelasklar gibi bitişken dilli eski Avrupalılar için Eski Avrupalı (Paleo-Öropeyen), Ön Asyalılar için de Ön Asyalı (Asyanik) demeye başlamışlardır. Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları adlı yapıtında “Bir de bazı Avrupalı müellifler, Garbî Asya’da aslen Samîlere yahut Ârîlere mensup olmayan bütün kavimlere Turanî adını veriyorlar. Bunların maksadı, bu kavimlerin Türklerle akraba olduğunu tasdik etmek değildir. Yalnız Samîlerle Ârîlerden hariç kavimler olduğunu anlatmak içindir” diyerek bitişken dilli eski uygar toplumların soydaşımız olduğu yolundaki görüşlere daha 1920’lerde karşı çıkmıştır.

Kimi batılı yazarlarsa Turanlıların İran soyundan olduklarını ileri sürmüşlerdir (Minorsky 2001). Ziya Gökalp, “Bundan başka, bazı müellifler de Şehnâme’ye nazaran Tur ile İreç’in kardeş olduğuna bakarak Turan’ı eski İran’ın bir kısmı addetmektedirler. Halbuki, Şehnâme’ye göre, Tur ile İreç’in bir kardeşleri daha vardır ki adı Selem’dir. Selem ise İran’dan bir şubenin dedesi değil, bütün Samîlerin müşterek ceddidir. O halde, Feridun’un oğulları olan bu

(11)

üç kardeş, Nuh'un oğulları gibi eski etnoğrafik taksimatın adlarından doğmuştur. Bundan anlaşılıyor ki Turan İran'ın bir cüzü değil, bütün Türk illerinin mecmuu olan Türk camiasından ibarettir" diyerek bu görüşe karşı çıkmıştır.

Ziya Gökalp "Turanîler yalnız Türkçe konuşan milletlerdir. Eğer Ural ve Altay ailesi gerçekten varsa, bunun kendisine mahsus bir ismi olduğundan Turan adına ihtiyacı yoktur" diyerek Turan kavramını Türklükle ereylenmiştir.

Türk GeçmişbilimSavı'nda batılı yazarların "Turanlı" kavramı Gökalp'ın görüşleri doğrultusunda "Türk" biçiminde kullanılmış, Gökalp'ın görüşünün tersine, bitişken dilli eski uygar toplumlar da Türk olarak nitelendirilmiştir. Bitişken dilli olmayan kimi budunlar da kısabaş (brakisefal) olmalarına dayanılarak Türk kavramının kapsamına sokulmuştur (Sivrioğlu 2015). Bunlar, dil değiştirmiş Türkler olarak değerlendirilmiştir. Örneğin, Arca konuşan Etiler bitişken dilli Hatilerle birleştirilmiştir. Akatlar Türk olarak değerlendirilirken Babilliler Samlı olarak değerlendirilmiştir (Maarif Vek. 1933). Oysa Rawlinson Babillileri de Turanlı olarak değerlendirmekteydi (1872, 1985, 1988).Çağdaş asurbilimcilerAkatçayı da Babilceyi de Sam dilleri olarak değerlendirmektedirler. Alili (2015) asurbilimcilerin çağdaş IrmakarasıNasturlularının diline Asurca, Asurcaya Akatça diyerek kavram kargaşası yarattıklarını, Akatların bitişken dilli bir Ön Asya budunu oldukları gerçeğini gözden kaçırmaya çalıştıklarını belirtmektedir. Akatçayı Türkçeyle karşılaştıran Alili (2015) sayrı sözünün Akatçada "adru" biçiminde "üzgün" anlamında geçtiğini ileri sürmüştür.

Rawlinson (1872, 1985, 1988) Ermenilerin dil değiştirmiş Turanlı, Partların dilce İranlılaşmış Türkler olduklarını yazmıştır. Günümüzde de Ermenilerin Kafkas kökenli,bitişken dilli Urartuların Arlaşmasıyla oluştuğu görüşü geçerlidir. Oxford Bilgitayı'nda eski çağ geçmişi öğretiri olan George Rawlinson Ön Asya uluslarına ilişkin çok sayıda yapıt vermiştir. Partlarla ilgili yapıtında Türk olduklarını belirttiği Partları Osmanlılarla karşılaştırmış, Türklerin komuta yeteneklerinin yanı sıraİsalılarla Musalılara gösterdikleri anlayışı övmüştür. Ernest Renan'ın (1873) Türk karşıtı çıkışından bir yıl önce "İskit" niteminin bir soydan çok yaşayışı tanımladığını, kökeni belli olmayan bir göçebe Avrasya budununun, tersi kanıtlanmadıkça, Turanlı olarak değerlendirilmesi gerektiğini yazmıştır (1872, 1985, 1988). Yaptığımız

(12)

araştırmada asurbilimin babası olarak bilinen ağabeysi çeri, İngiliz dış işleri görevlisi, yazıtbilimci Gen. Henry Rawlinson’a (en.wikipediaSir Henry Rawlinson 2022) İngiliz Ünlüleri Bilgiliği’nde yer verilmesine karşın Öğrr. George Rawlinson’a verilmediğini belirlemiş, bunun Türklere ilişkin olumlu görüşlerinden kaynaklandığını düşünmüştük. Gen. Henry Rawlinson’un oğullarından Alb. Alfred Rawlinson (en.wikipediaSirAlfred Rawlinson 2022) 1918’de Yakındoğu’da gizli çalışmalar yapmış, Kurtuluş Savaşı sırasında Doğu Anadolu’da Ermeni yanlısı girişimlerde bulunmuş, Erzurum’da bir süreliğine tutuklanmış, kimi Malta sürgünleriyle değiş tokuş edilerek salıverilmiştir.

Türk Dil Savı Ar, Sam dilleriyle Türkçe arasında bir köken bağı olabileceğine dayalıdır. Bu, birçok Arapça, Farsça sözün Türkçe köklerle açıklanabilmesine dayalıdır. Bunlardan çirk(<çiri-:çürü-) (2020), dolab(<dol- ya da dola-) (2020), kal’a (<kalı-: göğse yüksel- ya da kala-: taş yığ-) ((2021), saykal (<say-: kay-) (2020) ile şahini (<çağan: doğan < çağ-: doğ-) (2019) dergimizde çıkan yazılarımızda irdlemiştik. Bu sav kapsamında çok sayıda Türkçe sözün çok eski bir geçmişte bu dillere geçtiğini ileri sürenler bulunduğu gibi, bu dillerin kökeninin Türkçeye dayandığını ileri sürenler de olmuştur. Örneğin Naim Hâzım Onat, Sam (1935, 1944) dillerinde çok sayıda Türkçe verinti bulunduğunu savunan çalışmalar yaparken, Âfet İnan Ârî sözünün Türkçe “arı”dan bozma olduğunu savlayarak Arların Türk kökenli olduklarını ileri sürmüştür (Sivrioğlu 2015). İnan, savını, 1942 doğumlu kızının adını “Arı” koyacak denli benimsemiştir.

Atatürk’çe geliştirildiği anlaşılan Güneş-Dil Kuramı Türkçe sözcüklerin oluşum işlergesinisağılgalaştıran (mekanizmasını formülleştiren) bir kuram olup, kimilerince yad sözcükleri Türkçe kökene dayandırma aracı olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Âgâh Sırrı Levend, bu kuramın Dil Devrimi’ne duyulan ilgiyi azaltmasından yakınmıştır (2010).

Türk savlarında Uzakdoğu uluslarından çok Avrupa ile Ön Asya uluslarıyla olan bağlarımız üzerinde durulmuştur. Bununla gerek batı, gerek Akdeniz uygarlığının kökünün Türklere dayandığı tanıtlanmaya çalışılmıştır. TDK genel yazmanı İbrahim Necmi Dilmen 1936’da Beç (Viyana) elçiliğimize gönderdiği yazıda Türkçeyi Moğolca, Mançuca gibi Uzakdoğu dilleriyle karşılaştıran Sırp kökenli Nemçeli (Avusturyalı) dilci Kvergiç’in Türkçeyi Arca, Samcayla karşılaştıran çalışmalara yönlendirilmesini istemiştir (Akalin 2002).

(13)

Türk savları kapsamında Kızılderililerle eski uygar Amerika toplumlarıyla olan bağlarımız da araştırılmıştır. TDK üyesi Halûk Cemil Tanju, Ural, Türk, Güney Asya, Büyük Okan, Amerika uluslarının Tunçderililer adını verdiği beşinci bir anasoy oluşturduklarını, bu anasoyunun tunç yansı verdiğini ileri sürmüştür. Tanju'nun, yedi yıl süren alan araştırmasına dayalı çalışmasının yayımlanacak kurum bulamaması üzerine, bunu 1969'da kendi olanaklarıyla yayımlamak durumunda kaldığını yıllarca sonra eşinin yeğeni olan uğraştığımız Marmara Bilgitayı Dirgerlik Yetili Dokübilim-Oğlucukbilim Bilim Dalı Başkanı Öğrr. Dr. Serap Arbak'tan, bir söyleşi sırasında, söz arasında, öğrenmiştik. Tanju, Türkler dışındaki Altaylıları bu anasoyun kapsamına almamış, Moğol sözünü Sarıderili anlamında kullanarak Moğollarla Mançuları bu anasoyun kapsamında, Akderilileri Ar ile Samlı olmak üzere iki ayrı anasoy olarak değerlendirmiştir. Kısacası, 1930'lardaki çalışmalarda olduğu gibi Türklerin Sarıderili olmadıklarını vurgulamış, Türklerle Uzakdoğu'nun Sarıderili Altaylıları arasına bir çizgi çekmiş, onları Çinlilerle birleştirmiştir. Önsözünde, Tunçderililer adını verdiği anasoyun üyesi olan ulusların bir birlik oluşturduklarını ilk kez 18. yy'de Br. Commerçon'un ortaya koyduğunu, daha sonra Br. Hrdlička ile Br. Rivet'in de bu konu üzerinde çalıştıklarını, Adnan Saygun'un "Göçler Folkloru" adlı çalışmasının da kendisine güven verdiğini yazmıştır.

Türk Geçmişbilim Savı doğrultusunda birçok eski budunla düncel yerin adı Türkçe sözlerle bağdaştırılarak özleştirilmiştir (Maarif Vek. 1933). İliya'ya halklar eli anlamında "İllereli", Akalara ağa anlamında "Aka", Dorlarabey anlamında "Tor" denmiştir. Birçok budunun adı da Türkçeye uyarlanmıştır. Bu kapsamda Akkادلara Akat, Friglere Frik, Hattilere Hata, Kimmerlere Kimri, Lidyalılara "Lit", Medlere Met denmiştir. Ege Denizi'nin adının kaynağı olan Atina hanı Aigeus'un adı (Grimal 1997) Türkçede veli anlamına gelen "ege", Truva'nın adı yüksek ova anlamına gelen "Turova" (Maarif Vek. 1933, Tankut 1936), Hititlerin Fransızca adı "Hétéen" baba anlamına gelen Türkçe "eti" (Tar D 1934) ile birleştirilmiştir. Çocukluğumuzda bu söz yaygın olarak Hitit anlamında kullanılmaktayken yerini yavaş yavaş Hitit'e bırakmış, Etibank'ın kapatılmasından sonra kullanımı Etiler, Etili gibi birkaç yer adıyla birtakım satınsal kurumların adlarıyla ereylenmiştir.

Eski çağdaki adı Amaksis olan Etimesgut Selçuklular döneminde yakıştırma yoluyla "Ahî Mes'ud" biçiminde Türkçeye uyarlanmıştır (aksozluk.org 2019).

(14)

Atatürk bunu “Etimesgut (Yalçinkaya 2017) biçiminde yalınlaştırmış, bu ad daha sonra Etimesgut biçiminde değiştirilmiştir. Atatürk’ün, mutlu anlamındaki mesut sözünün Osmanlıca yazılışında sinle vav arasında yer alan ayını vurgulamak için araya “ğ” koyduğu anlaşıyor. Yaptığımız araştırmada Kuzey Türklerinin mesudu “mesğut” biçiminde yazdıklarını belirledik. Umar’ın (1993) “mesgut”u iri biter anlamındaki Ermenice “medz-gud” ile karşılaştırması yanlıştır. Radloff ile Mansuroğlu’na göre Arapçada kardeş anlamına gelen “ah”ın türevi olduğu belirtilen ahî sözünün (Doerfer 1963-1975) kökeni Clauson’a (1972) göre Turfan örülerinde eli açık anlamında geçen Türkçe “akı” sözüne dayalıdır. Gülensoy (2007), Karaağaç (2008) ile Tietze (2016-2020) Clauson’un, Nişanyan (2018) Radloff’un görüşünü benimserken “akî” biçimini Farsçada Türkçe bir verinti olarak değerlendiren Doerfer, sözcüğün Türkçede Arapça bir alıntı olduğu yolundaki görüşü dışlayamadığını yazmıştır. Eli açık anlamındaki Orta Türkçe akıyı Türkçe dışında bir kökene bağlamayan Räsänen (1969), bunu ahî ile birleştirmemiş, Osmanlıca ahîye sözlüğünde yer vermemiştir.

İyonca adı “Troia” olan Truva’nın Dorcası da Fransızca söylenişi gibi Truva’dır. Tor ile Turova sözlerinin yapısında bulunup, yükseklik bildiren Türkçe “tor” (Öner 1993), “tur” sözlerinin eşdeğeri olup, Sînâ Dağı’nın adı olan Tûr-ı Sînâ’da geçen dağ anlamındaki Arapça “tûr” sözü de Türk Dil Savı’nın gereçlerindendir (Tankut 1936). Bu sözler yüksel- anlamındaki Eski Türkçe tur- eylem köküne dayalı olup, Atalay’a göre bu kök Arapçaya “tur”, Farsçaya “tar” biçiminde geçmiştir (1941). Tur sözünün Sümercede “barınak, sığınak, büyük tapınak” anlamlarına gelmesi (Aydın 2013) ayrıca düşündürücüdür. Tur- kökü Dağıstan Avarcasında “dağ keçisi” anlamına gelen “tur” (Laporte 1988), Sümercede “yüksek” anlamına gelen “dar” (Aydın 2013), Sümercede “dağ keçisi” anlamına gelen “dar(a)” (Aydın 2013), Akatçada “dağ keçisi” anlamına gelen “turâhum” (Aydın 2013) sözleriyle de karşılaştırılabilir. Akatçaturâhum teke anlamındaki Yunanca “tragos” ile de karşılaştırılabilir. Yunanca tragos Latinceye “tragus” biçiminde “kulak açısı” anlamında geçmiştir (Ülker 1991). Latince tragusun çoğulu olan “tragi” dilgibilim dilinde “dış kulak yolu kılları” anlamındadır (Ülker 1991). Umar’a (1993) göre Troiabir Ar dili olan LuviceAdra Tapınağı anlamına gelen “Adrauva”dan bozmadır.

Ege Denizi’nin Türkçe kökten eşanlamlısı Adalar Denizi’dir. Lidya’nın doğal Türkçe karşılığı Saruhan’dır (Rawlinson 1985, Rawlinson 1988). Bugün

(15)

Akatlara daha çok Akad ya da Akkad deniyor. Akat biçimi Akatlar yöreminin adında yaşıyor. Yine bugün Dorlara Tor değil Dor, Hattilere Hata değil Hati, KimmerlereKimri değil Kimer, Lidyahlara Lit değil Lid ya da Lidyalı, Medlere Met değil Med diyoruz. Türk GeçmişbilimSavı'nın andacı olan budun adlarından Aka,özgün biçimiyle örtüştüğünden, yaşıyor. Akat, Eti ile Frik biçimlerinin de yaşatılması gerektiği, dilimizin yapısına uymayan Akkad, Hitit, Frig biçimlerine yeğlenmesi gerektiği kanısındayız. İlirya'ya neden İllereli, Truva'ya neden Turova demeyelim?

Uygar eski Avrupa ile Ön Asya toplumlarının Turanlı olduklarını savunan Conder (1890) Suriye'de Samlılarla birlikte yaşayan Etileri bugün Suriye'de Araplarla birlikte yaşayan Türkmenlere benzetmiş, Etilerin adını bir sıralar Çin'e egemen olan Moğol kökenli Kitanların adıyla karşılaştırmış, onlara dayalı olarak Çin'e Hıtay dendiğini vurgulamıştır. Atatürk buna dayanarak İskenderun Sancağı'nın adını Hatay biçiminde özleştirmiş, orasının kırk yüzyıllık bir Türk yurdu olduğunu söylemiştir.

Güneş-Dil Kuramı kapsamında da çeşitli yerlerin adları yakıştırma yoluyla özleştirilmiştir. Örneğin Alaska kıyılarındaki Aleut Adaları'nın adı "Alauç" biçiminde özleştirilmiştir (Tanju 1969). Biz de buna dayanarak aleut vizon hastalığının adını "alauçsansarcası" biçiminde özleştirdik (1991). Bir başka ülkedeki bir yer adının yakıştırma yoluyla özleştirilmesi yoluna başka dillerde de gidilmiştir. Örneğin Adını Pruslar, Litvanlarla Letonların ortak ataları olan Baltlardan alan Baltık Denizi'nin adı, bu denizin bir baltaya benzetilmesine dayalı olarak Macar Dil Devrimi sırasında Balta Denizi anlamına gelecek biçimde özleştirilmiştir (Eckmann 1948) (Balta sözü Macarcaya Türkçeden geçmiştir (Eren 1999, Karaağaç 2008)). Türkçede de Balta Denizi denebilir.

Türkiye'de bu savlar geçer akçeyken Kurullar (Sovyetler) Birliği'nde de İskoç kökenli Gürcü dilcisi NikolayMarr'ınYafes Dilleri Kuramı geçerliydi. Türk Geçmişbilim Savı uygarlığın özeğine Orta Asya'dan çıkanTürkleri oturturken Marr Kafkas Dağları'ndaki Gürcüleri oturtuyordu. Marr'a göre Türkçeyle Arca da Yafesçe kökenlidir. Çuvaş Türkleri Yafesli özelliklerini koruyan bir Türk boyudur (Cikia 2019, Onat 1944). Sibirya'ya adlarını veren Suvar Türklerinin torunları olan Çuvaşların kökeni Marr'a göre Subarlar üzerinden Sümerlere dayanmaktadır.Kuzey Irak'ta yaşamış olan Subarların Suvar Türklerinin ataları oldukları daha sonra başkalarınca da dile getirilmiştir

(16)

(Celilov 2000, Karatay 2010); ancak Karatay Subardan bozma Sümer adının Sümerlere Samlı komşularınca sonradan takılan bir ad olmasından yola çıkarak Sümerleri Subarlarla birleştirmemiştir. Marr'a göre Türklerin ilk yurdu Akdeniz Teknesi'dir. Sam dilleriyle Yafes dilleri Nuh dillerinin iki koludur. Marr'a göre İskitçeİrancalaşmış bir Yafes dilidir (iranicaonline.org Marr). Marr, Türk egemetinin çağrısıyla 1933'te Ankara'da uzun süre kalmış, TDTC'de öğrenceler vermiş (Cikia 2019), Türk Dil Savı'nın önde gelen savunucularından Naim Hâzım Onat ile özel görüşmeler yaparak, görüş alışverişinde bulunmuştur (Onat 1944). Lenin belligiyle ödüllendirildiği 1934 yılı içerisindeki ölümünden uzun yıllar sonra (1950) yine bir Gürcü olan Stalin'in yönergesiyle görüşü gözden düşmüştür (iranicaonline.org Marr). Ancak bu kezPedersen'in(en.wikipedia 2022 Pedersen)Ar-Kafkas-Sam-Turan dillerinin kökteşliğini savunan Yerli (Nostratik) Diller Kuramı (en.wikipedia 2022 Nostraticlanguages) Kurullar Birliği'nde 1960 sonrasında çok sayıda yandaş bulmuştur.

Kısacası, Türkiye'de bu savların benimsendiği yıllarda bu konularda dünya çapında bir görüş birliği yoktu. Bugün, üzerinde görüş birliği sağlanmış gibi gözüken batı kaynaklı savlarsa diller arasındaki benzerlikleri açıklamaktan uzak. Macar dilcisi Tóth (2007ab) bütün bitişken dillerin kaynağının Sümerce olduğunu, Eski Çince ile İlk Arcanın bitişken olduğunu ileri sürüyor. Amerikalı dilci Ruhlen (1994) Arca dışındaki dillerin biribiriyle bağıntısı olmayan yalıt diller oldukları yolundaki görüşün doğru olmadığını savunuyor.

Akalın ŞH. Atatürk döneminde Türkçe ve Türk Dil Kurumu. Türk Dili Temmuz 2002; LXXXIV(607): 1-58.

<http://aksozluk.org/etimesgut> , 27 Ağustos 2019.

Alili E. Akkadcada Türkçe izleri ve dil kuralları ışığında Akkadca ve Türkçe dilleri arasındaki bağlar. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi Bahar 2015; 1(1): 111-143.

Atalay B. Türk dilinde ekler ve kökler üzerine bir deneme. TDK. İstanbul, 1941.

Aydın N. Büyük Sümerce sözlük. TDK. Ankara, 2013.

Celilov FA. QedimSubar Türkleri. Atatürk Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 2000; 14: 279-284.

(17)

Cikia S. Çev. Üstünyer İ. NikolayYakovleviçMarr ve Türk dilleri. Dil Araştırmaları Bahar 2019; 24: 151-159. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article/file/1558310> .

Clauson G. An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish. University Press. Oxford, 1972.

Conder CR. The early races of Western Asia. The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland 1890; 19: 29-51.

Doerfer G. Türkische und mongolische Elemente im neupersischen. Franz Steiner Verlag GMBH. Wiesbaden, 1963-1975.

Eckmann J. Macar Dili Devrimi. Türk Dili Belleten Ocak-Aralık 1948; III (12-13). Alman ve Macar dillerinde özleşme. TDK. Ankara, 1972, s. 17-41.

Eren H. Türk dilinin etimolojik sözlüğü. Ankara, 1999.

Gökalp Z. Türkçülüğün esasları. Haz. Kaplan M. Kültür Bak. İstanbul, 1976.

Grimal P. Mitoloji sözlüğü. Çev. Tamgüç S. Sosyal Yayınlar. İstanbul, 1997.

Gülensoy G. Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü. TDK. Ankara, 2007.

<https://iranicaonline.org/articles/marr-nikolai-yakovlevich-1> .

Kabapınar Y. Başlangıcından günümüze Türk Tarih Tezi ve lise tarih kitaplarına etkisi. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi 1992; I(2): 143-178. https://atatürkilkeleri.dev.edu.tr/pdf/I.ciltsayi2/c1-s2_yucel_kabapinar.pdf .

Karaağaç G. Türkçe verintiler sözlüğü. TDK. Ankara, 2008.

Karatay O. Suvarlar: Doğu Avrupa'nın esrarengiz kavmi. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi 2010; X(1): 99-116.

Laporte L. Son bahadırların ülkesi. Çev. Ülker S. İstanbul, 1988.

Levend AS. Türk dilinde gelişme ve sadeleşme evreleri. 4. Bası. Dil Derneği. Ankara, 2010.

Minorsky V. Turan. İslâm Ansiklopedisi. 12/2. Cilt. MEB. Eskişehir, 2001, s. 107-113.

(18)

Orta mektep için tarih I. Maarif Vek. İstanbul, 1933.

Nişanyan S. Nişanyan sözlük. Liber Plus. İstanbul, 2018.

Onat NH. Türk dilinin Samî dillerle münasebeti. Türk Dili (TDK Bülteni) İlkânun 1935; 14: 1-103. <https://www.gunes-dil-akademisi.com/turk-dilinin-sami-diller-ile-munasebeti/1-103> , İlkânun 1935.

Onat NH. Arapçanın Türk diliyle kuruluşu. TDK. İstanbul, 1944.

Öner M. Or-tor-çor sözleri hakkında. Ege Ü Edebiyat F Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 1993; VII: 179-186.

Räsänen M. VersuchEinesetymologischenWörterbuchs der Türksprachen. LexicaSocietatisFenno-Ugricae. Helsinki, 1969.

Rawlinson G. Thesixthgreatorientalmonarchy. Dodd, MeadCo. Publishers. New York, 1872.

Rawlinson G. Altıncı büyük doğu hakanlığı. Çev. Ülker S. Antalya, 1985.

Rawlinson G. Altıncı büyük doğu hakanlığı. 2. bası. Çev. Ülker S. İstanbul, 1988.

Renan E. Rapport sur lestravauxduconseil de la SociétéAsiatique. Pendantl'annee 1872-1873. Fait a la séanceannuelle de la société, le 29 Juin 1873.

https://www.academia.edu/37356109/Ernest_Renan_Journal_Asiatique_1873_pdf .

Ruhlen M. On theorigin of languages: Studies in linguistictaxonomy. Stanford UniversityPress, 1994.

Sivrioğlu UT. Aryan Teorisi ve Türk Tarih Tezi. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi Ağustos 2015; 2(6): 1-27; <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd/issue/28223/299663> .

Tanju HC. Orta Asya göçlerinde Tunçderililer. İstanbul, 1969.

Tankut HR. Güneş Dil Teorisi'ne göre toponomik tetkikler. 2. Kitap. AÜDTCF. İstanbul, 1936.

(19)

Osmanlıcadan Türkçeye söz karşılıkları tarama dergisi. TDTC. İstanbul, 1934.

Tietze A. Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lügati. TÜBA. Ankara, 2016-2020.

Tóth A. Is theTuranianlanguagefamily a phantom? Mikes International. TheHague, 2007a.

Tóth A. Areallagglutinativelanguagesrelatedtooneanother? Mikes International. TheHague, 2007b.

Umar B. Türkiye’deki tarihsel adlar. İnkılâp. İstanbul, 1993.

Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. Bütünlenmiş 2. bası. İnkılâp. İstanbul, 1991.

Ülker S. Şahin. Yeniden Türk Dili Dergisi Kasım-Aralık 2019; 3(13): 24-28.

Ülker S. Saykal. Yeniden Türk Dili Dergisi Mayıs-Haziran 2020; 3(16): 12-15.

Ülker S. Çirk. Yeniden Türk Dili Dergisi Temmuz-Ağustos 2020; 3(17): 15-18.

Ülker S. Dolap. Yeniden Türk Dili Dergisi Eylül-Ekim 2020; 3(18): 11-14.

Ülker S. Kale. Yeniden Türk Dili Dergisi Ocak-Şubat 2021; 4(20): 15-17.

[https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Holger_Pedersen_\(linguist\)&oldid=1070157631](https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Holger_Pedersen_(linguist)&oldid=1070157631) , 6 February 2022.

https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Nostratic_languages&oldid=1081027118 , 4 April 2022.

https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Sir_Alfred_Rawlinson,_3rd_Baronet&oldid=1076005152 , 8 March 2022.

https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Sir_Henry_Rawlinson,_1st_Baronet&oldid=1096758894 , 6 July 2022.

Yalçınkaya B. Başkent’te Pusula 26 Şubat 2017.

MELAHAT BABALIK İLE SÖYLEŞİ

NURAY GÖK AKSAMAZ

Şiir kitaplarının yanı sıra edebiyat toplantılarından da tanıdığımız şair Melahat Babalık ile “Elimi Güneşe Verdim” deyişinden başlayıp bugüne uzanan bir yolculuğa çıktık.

NURAY GÖK AKSAMAZ: Sizi hiç tanımayanlara kendinizi nasıl tanıtırınız? Kendinizden söz ederken aklınıza gelen ilk sözcükler nedir?

MELAHAT BABALIK: Emekli öğretmen, şair ve yazar olarak tanıtırım. Aklıma gelen ilk sözcükler ise yetim ve öksüzdür. Rize’nin Ardeşen ilçesinin Işıklı köyünün bir kıyıcığında doğdum, babamı hiç tanımadım. Babamı kaybedince annemi evlendirdiler ve adetler gereği iki hala ve üvey babaanne ile annesiz ve babasız büyüdüm.

N. GÖK AKSAMAZ: İlk şiiriniz ne zaman ve nerede yayımlandı?

M. BABALIK: Özgürlük Güneşi adlı şiirim 1985 yılında Samsun’da, Türk Kanı gazetesinde yayınlandı.

N. GÖK AKSAMAZ: Şiirlerinizde çocuklara karşı duyarlılığınızı yansıtan pek çok dize var. “Kaydırak oynadığım bahçeler/suskun ve ağlamaklı”, “Uzanır tozlu penceresinden/ Karlı ovası çocukluğumun”, “Kaybettim gülüşümü/ Yitik bahçesinde çocukluğumun” gibi dizeler... Mahzun gülüşlü, okuluna geç kalmış, büyüyememiş, yetim çocukların okşanmamış bakışları da var şiirlerinizde. Çocukluğunuzdan söz etmek ister misiniz?

M. BABALIK: Köy yerinde herkesin bir işi olurdu, çocuk olarak da benim işim inekleriotlatmaktı. İşime geliyordu, çünkü inekler otlarken kitap okuyabiliyordum. Çocukluğumun bu hüznü şiirlerimi de etkilemiştir. Çocuklarım dahil bütün çocuklara aşırı düşkünlüğüm vardır. Kimsesiz bir çocuğu yolda görsem herhalde bırakamam.

N. AKSAMAZ: Sizi ben 2000’li yılların başlarında Türk Dili Dergisini yayımlayan Ahmet Miskioğlu’nun yönettiği Perşembe toplantılarında tanıdım. Öncesinde Salah Birsal’ın Salı toplantılarına katıldığınızı biliyorum ve ona adadığınız bir şiir de var: “İstanbul Gülüşlü”. Birazanlatır mısınız, o günleri? Nasıl oldu bu toplantılara katılmaya başlamanız? Şiirinizi ve sanat anlayışınızı nasıl etkiledi, İstanbul’daki toplantılar ya da etkinlikler?

M. BABALIK: Bazı yerel gazetelerde şiirlerim yayınlanıyordu ve tecrübesizdim. Kıyı dergisinde “yarınlar senin” adlı şiirim yayınlanınca kendime güvenim geldi, çok olumlu tepkiler aldım. Şiirimi gönderirken bir değeri varsa yayınlansın; yoksa, elimi eteğimi çeker, bu işi bırakırım diye düşünmüştüm. Ahmet Özer şiirimi yayınlayıp bir de “Her ay Kıyı dergisine şiir gönder” deyince çok mutlu olmuştum. Yani her şey Kıyı dergisiyle değişmişti.

Ahmet Özer, şiir toplantılarına katılmamı tavsiye etmişti, Mehmet Tanju Akerman'ın toplantılarını önerdi ve bende katılmaya karar verdim. Önce Kadıköy'deki Durmuş Dede'nin yönettiği şiir etkinliğine gittim. Bir şiir de ben okudum, Mehmet Bey şiirimi çok beğenmişti, "Ben gazeteci Akerman" diye kendini tanıtır kartını uzattı ve "Her hafta etkinlik yapıyorum, katılırsanız sevinirim," dedi. Durağı cennet olsun, sayesinde çok güzel etkinliklere katıldım, önemli şeyler öğrendim. Daha sonra Salah Bırsel toplantılarını kaçırmaz oldum. "Her hafta yeni şiirlerinizi istiyorum, Türkçe sözcükler isterim, yaşadığınız anın şairi olmalısınız," derdi. Nur içinde yatsın, şiirde yol almamızı sağladı. Ahmet Miskioğlu'nun toplantıları ise edebiyat dünyamızı aydınlattı. Türk Dili Dergisinde yazılarımız yayınlandı.

N. GÖK AKSAMAZ: "Elimi Güneşe Verdim" (2000) adlı ilk şiir kitabınızın ardından "Kış Hüzünleri" (2003) geldi. Sonra "Ateş Biletleri" (2006) ve "Güneşi Örtündüm" (2009). Erken yaşta şiir yazmaya başladığınız halde ilk kitabınızı yayımlamak için neden yıllarca beklediğinizi ve yayımlamaya nasıl karar verdiğinizizi anlatır mısınız?

M. BABALIK: Hemen kitap çıkartayım diye hiç düşünmedim. Kitap yayımlamadan önce Haber Expres ve Jale Sinar'ın dergisinin düzenlediği yarışmalarda birincilikler aldım. Yıllar sonra Ahmet Özer "artık kitaplaştırmayı hak ediyorsun" deyince, bütün dosyayı gönderdim. Şiirler beğenilip seçildi ve kitaplaştı. Şiire olan saygımdan şiirler iyice oturmadan kitaplaştırmadım.

N. AKSAMAZ: İlk kitabınızda "leylak kokulu rüzgardı/biçen saçlarımı" diyorsunuz. Ve kitabınıza önsöz yazan Ahmet Özer, "leylak kokulu şiirler" diye selamlamış şiirlerinizi. Nereden gelir bu leylak kokusu şiirlere ve neden biçer kadınların saçlarını? Nedendir "dizelerde özlem mavisini"?

M. BABALIK: Ahmet Özer'e ne kadar teşekkür etsem azdır, o güzel yazısı ile beni onurlandırmıştı. Seven bir erkeğin sevgilisinin saçlarını okşaması, leylak kokulu rüzgârın saçlarda gezinmesidir. Özlem mavisini ise en güzel umuttur, rüyadır benim için.

N. AKSAMAZ: "Kış Hüzünleri"nin önsözünde Bedrettin Aykın, geç kalmış bir şair olduğunuzu ve yeni yapıtınızda toplumsal konulara duyarlılığınızın şiirin sıcak sesiyle daha bir öne çıktığını yazmış. Toplumsal konulara duyarlılığınızın sonraki şiir kitaplarınıza da yansıdığını görüyoruz. Şiirde güncel sorunların ve toplumsal konuların yeri nedir, sizce? Sözelimi, "Uygarlığın talan bahçeleri/Afrika, Afganistan"dizesi nasıl karıştı "Yaşamın Sonsuz Irmağına"?

M. BABALIK: Şiir toplantılarımız Rezzan Erton'un evinde Bedrettin Aykın başkanlığında her hafta yapılırdı. Bedrettin Bey, yazdığımız şiirleri çatır çatır eleştirdiği gibi, hak edene de övgüyü esirgemezdi. Okula gider gibi çalışırdık.

Şair sadece denize bakıp kendini yazarsa bir adım öne çıkamaz. Şairim diyebilmek için açlığı, öldürülen kadınları, tacize uğrayan çocukları, savaşı, işkenceyi görmek gerekir. Afrika ülkeleri ve Afganistan "medenî" ülkelerin sömürgeleri, talan bahçeleridir, dünyanın en geri kalmış bölgeleri buralar.

N. AKSAMAZ: H. Hüseyin Yalvaç, “Ateş Biletleri”yle yaşamın bütünlüklü kavranışı ve sanatsal öğelerin bu kavrayışla örtüşüp somutlaşması açısından şiirsel yaşamınızı gerçek rayına oturttuğunuzu yazmış, kitabınızın önsözünde... “Ateş Biletleri”, “Sivas Elllerine” yazılmış, bir şiirinizin adı, aynı zamanda. Diyorsunuz ki “Nesimî’nin derisinden bir bilet”, “ateşe kesilen dönüş biletleri”. Bu şiirinizden söz eder misiniz? Ve neden barış için “gözlerinin karasından öptüğüm” dedinizden...

M. BABALIK: Ateş Biletleri adlı kitabımı basım için Güngör Gençay’a göndermiştim, rahatsızlanınca Hüseyin Yalvaç’a göndermiş. Kitabımın önsözünü yazdığı için kendisine teşekkür ederim. Kitabımı Sivas katliamında kaybettiklerimize adadım. Sivas katliamı insanlık tarihine yüz karası olarak geçmiştir... Halk şairi Nesimî’nin derisini yüzüp öldürdüler. Onu kimse unutamaz. Sivas’a gidip dönemeyen sanatçı ve şairlerin “dönüş biletleri”dir, bu kitap. Barışa gelince, barış kadar güzel bir şey olamaz. Evet, barışın gözleri olmaz, ama şiir imgesel dizelere dökülünce gözleri de olur elleri de.

N. GÖK AKSAMAZ: “Güneşi Örtündüm” adlı kitabınıza adını veren şiirde “Yakın durur açık denizler bize” diyorsunuz. Güneşi örtünmek, kadınların aydınlığa bir pencere açma, açık denizlere erişme ve özgürleşme isteğini somutlaştırıyor, şiirinizde. Ve eninde sonunda kadın “yol bizim” diyor, başka bir şiirinizde. Bu yol nasıl bir yoldur, sizce?

M. BABALIK: Güneşi örtünmek, Atatürk’ün aydınlık ışığını özümsemek, onun yolunda yürümektir. O yolda yürüdükçe özgürlüğün açık denizleri açılacak önümüze. Ülkemizde kadınlara ne kadar açık denizlere açılma fırsatı veriliyor, biliyorsunuz. Onlara denizleri gösteriyorum. En azından aydınlık bir pencere açıyorum. O pencereden gören ve bir kapı açıp açık denizlere yelken açan olursa ne mutlu bana.

N. AKSAMAZ: Biraz da “Haliç’te Bir Zaman”dan söz edelim, isterseniz, Sütlüce’den, Bademlik yokuşundan, cumbalı evler sokağından, Arnavut Meliha’nın ahşap konağından, Halicioğlu’ndaki yazlık sinemalardan... Daha önce bir Sütlüce gezimizde, oradaki anılarımızı tazelemiştik, ama yine soracağım ben. Hangi yıllarda nasıl oldu, Haliç’le tanışmanız?

M. BABALIK: Haliç, gençliğimin, öğrencilik yıllarımın anıları ile dolu. Ortaokulu bitirdikten sonra Kız Sanat Okuluna gitmek için Rize’den İstanbul’a geldim. Dedem Haliç ile Sütlüce arasında kayıkla insan taşıyordu. Ben de dedemin yanına geldim. Dedem Bademlik’te bir oda tuttu, orada birlikte yaşamaya başladık. Sultan Selim Kız Sanat Okuluna kaydım yapıldı. Her gün Sütlüce, Eyüp, Ayvansaray, Balat, Fener hattında işleyen Haliç vapurları ile gider gelirdim. Okul bitene dek o yollar, benim anılarımın en güzel yıllarını oluşturdu. Mahallede arkadaş olduğum Arnavut göçmen Meliha Recolar, Cavit ağabeyimin eşi Zehra yengem ve kızı Mine anılarımda her zaman ışıldar. Yazlık sinemadaki filmleri Zehra yengemle hiç kaçırmazdık. Dedemin yeri başkadır, Haliç’le özdeşleşir. Selam olsun o güzel günlere.

N. AKSAMAZ: Yazlık sinemalar unutulur gibi değil, gerçekten de... “Soluğunla Isıt Geceyi” (2012) adlı kitabınız, şiirle yaşantınıza ve “gerçeklerin kirli yüzüne” toplu bir bakışınız gibi. Bu arada söylemek isterim ki siz İstanbul şiiri de yazsanız, ben Karadeniz rüzgârı ve Anadolu

soluğu alıyorum şiirlerinizden. “Temize çektim bütün yanılgıları/İçime sığmazdı Karadeniz” diyorsunuz, “gün çekilirken”. “Hangi dağa yüklesem kaldırmaz” dediğiniz soluk soluğa yaşanan bir sevdadır mı, sonsuz bir özlem mi, savaşların kahreden acısı mı yoksa?

M.BABALIK: Her şair doğduğu yere benzer der, ustalarımız. Benim kökenim de Karadeniz’de bir sahil kasabasında Işıklı adında bir köydedir. İlk öğretmenlik yıllarım ise Hakkari’de Mardin’de geçti. Oralardaki yaşam ve çalışma şekli kenttekine hiç benzemiyor, yüzlerinden süzülen ter damlaları zorlu yaşam tarzlarını gösterdi bana. Bütün yaşadıklarım doğal olarak şiirlerime de yansıdı. Güzel sorunuza yanıttım, hepsi.

N. AKSAMAZ: Kimi şiirleriniz halk şiirinin etkilerini taşıyor ya da halk şiiri geleneğine yakın duruyor. “Ozan” sözcüğü “şair” sözcüğü yerine kullanılsa bile, ozanlılığı her şaire değil de sözgelimi size yakıştıranlardanım. Belki şiirinizin sıcaklığından, akışkan dokusundan, Anadolu insanının bir ağız dadiyeceğini demesinde olduğu gibi değişimin bir solukta hemen kana karışmasından... “İşçi Kardeşim” adlı şiirinizden örneklersem: “Ateşe banıp suya yaz/ Zonguldak otuz sekiz can/ Kaç ana giyindi ateşten gömlek /Bu ilk değil ne de son /Say ki Zonguldak unutulmasın”. Kimi şiirlerinizde biçimsel olarak da halk şiirine yaslanış görülüyor. “Ben Anadolu’yum Atam” adlı şiirinizdeki şu bölümü örnekleyebilirim: “Damdan dama çamaşırlar sallanır/Elmalar kızarır ayva sararır/Oğul büyür kız gelinlik tay olur/Siyah saç beyazlara dolanır/Harı ile doldurur harmanı” gibi. Şiiriniz doğaçlama gibi, yakılmış türküler ve ağıtlar gibi akıyor dizelerinizle. Sözlü kültür ile yazılı kültür arasındaki ya da sözün yazıya aktarılış teknikleri arasındaki farklılıklar, şiirin yapılandırılışında önemli bir belirleyici bence. Öte yandan şiir, şairin anadilidir derim ben, tasarımılamayı ve biçimi belirleyen de öncelikle anadilinde düşünme biçimidir ki şairin etkileşim içinde olduğu kültürden tamamen soyutlanamaz. Şiir yazmanın kuralları ya da ilkeleri var mıdır, sizce? Nasıl bir şiir yazdığınız bağlamında; şiirinizin türü, dizelerinizin şiirsel değeri, şiirinizde imgenin yeri, işlevi vb. üzerine siz ne dersiniz?

M. BABALIK: Halk şiiri, Türk edebiyatında geniş bir alan kaplar. Edebiyat nehrimizin yatağını değiştiren şairler de vardır. Salah Birsell, “şair her kanaldan tatmalı, ama yaşadığı çağın şairi olmalı,” der. Bildiğiniz gibi ikinci Yeni, şiirde imgeselliğe önem verir. Ben de şiirimde imgesellikten yana kalem oynatırım, yani imge hamuru yapmaya özen gösteririm. Aragon da “saf şiir yoktur”, “düz yazı gibi şiirleri düz yazıya bırak”, “özü fırtına olan bir şiir imgeler tufanı yaratmalı” der. Ben de ustalara aynen katılıyorum. Zaman zaman uyaklar da girer şiire. Salah Birsell’in dediği gibi, imge şiire giren sözcük kadar girmeyen sözcüklerle de bağlantılıdır. Bence de imge, şiire giren sözcükler kadar girmeyen sözcükleri hissettirmesanaattır. Evet, söylediğiniz gibi şiir, şairin anadilidir. Fazıl Hüsnü Dağlarca da “Türkçe benim ses bayrağımdır” der.

N. AKSAMAZ: Şiiriniz zaman zaman ağıta, zaman zaman rüzgârlı bir türküyeye dönüşüyor. Yaşamınızda iz bırakanlar için, yakınlarınız ve dostlarınız için yazdığınız şiirlerin yanı sıra anılara ve gözlemlere yaslanan şiirler, akıp giden bir yaşantı içinde ruh halinizi, dinmeyen özleminizi, çevrenize olan ilginizi yansıtıyor. Toplumsal sorunlara karşı duyarlı, barışa ve güzel günlere özlemlili ve kimileyin kinayeli bir söyleyişle vicdanın sesi oluyor,

şiiirleriniz.İmgelerinizi çoğunlukla eleştirel bir yaklaşımla bilince akıtıyorsunuz. “Karanfil Ağrısı” (2015) adlı kitabınızda çoğunluğun yüzünü çevirdiği, görmek istemediği yaraları cesaretle deşen şiirler var. Sözelimi “Soma’yı sorma utanç tablosu/Bir lokma bir hırka adına/Kül kömür alın yazısı mı?” diye sorguladığınız dizeler, “Soma’da Yangın” adlı şiirden. Ama ardı arkası gelmiyor, yürek yakan yangınların. Ve son olarak Bartın, Amasra’da, 41 maden işçisini yitirdiğimiz kaza için diyoruz ki iş kazasidenilen bu facialaralın yazısı ya da kader değildir, çünkü öngörülebilir ve önlenabilir... Şiirin yaşamınızdaki etkisi üzerine bir şeyler söylemek ister misiniz? Şiir yazmak sizi mutlu ediyor mu, çevreniz ile olan ilişkilerinizi nasıl etkiledi ve etkiliyor?

M. BABALIK: Benim şiirlerim lirik demiştım. İnsan olarak yaşamın acılarında büyüyen bir fidan düşünün, her yaprağından süzülen yağmur damlacıkları değil, gözyaşdır ve güzel günlere özlem duyar. Toplumdaki yaralar kanadıkça şiirlerim de sorgulayacaktır. Evet, “Soma’yı sorma utanç tablosu/bir lokma bir hırka adına/kül kömür alın yazısı mı” demiştım. Şimdi de benzer bir katliam Bartın’da gerçekleşti.Kimbilir nasıl bir şiir çıkacak? Demek istiyorum ki toplumun yaralarını göremeyen kişi, şair değildir. Yalnız kendini yazan şair olamaz.

Şiiri çocukluğumdan beridir seviyorum. Birinci sınıfta ezbere Atatürk şiirleri okurdum. Öğretmenlerimin çok hoşuna gider, tebrik eder, sürekli okuturlardı. Ortaokulda duvar gazetesinin şiir köşesine şiirler asardım. İlk şiirimi sevgilime, eşime yazdım. Şiiri bir hobi olarak değil, yaşam biçimi olarak benimsedim. Perşembe toplantısında şiir anlatırken saçımdan tırnağıma kadar şiirim, derdim. Adana’daki bir etkinlik sonrası gazeteci Mustafa Özke söyleşisinde şu başlığı atmıştı, “Şiirin kraliçesi kıskandırdı”.Şiiri sevenlerce takdir görüyorum, ama insanlarımız çok duyarsız. Şiir karın doyuruyor mu diye soranlarla da karşılaşıyorum.

N. GÖK AKSAMAZ: “Umutlar Yeşil Açardı” (2019), yayımlanan son şiir kitabınız bildiğim kadarıyla. Ve “Talan Bahçeler”de“anılarındı peşimden ısılk gibi dolaşan” diyerek anılarla sarmaş dolaş yolculuğunuzu sürdürüyorsunuz. “İnsanların yaşam hakkı/hiç kimsenin tekelinde değildir” diyerek “Ne Terör Ne Savaş” adlı şiirinizi bilinçle dokuyorsunuz. “Kayıp Kentin Çocukları” adlı şiirinizde “Soğuk ayazlarında cumartesi/Sor anaya parçalanmış yüreğinde güneşi” diyerek açık yaraları vicdanı olanlara gösteriyorsunuz. “Aylan Kurdi” adlı şiirinizde “İnsanlığın suratına çarpan tek ayakkabını/Dünyanın gözüne gözüne/batırsam olur mu?” diyerek şiirinizisavaşların acılarıyla da yüzleştiriyorsunuz. Ne yazık ki savaşlar sürüyor... Ve “toprağıma zehir ekip/altın biçenler” dedikleriniz, olur da bir gün, zeytin ağaçlarına, doğaya hesap verirler mi sizce? Umutlar artık yeşil açmıyorsa, gelecekte hangi renkte açacak diye sormak geliyor içimden size şimdi. Yeni çalışmalarınız var mı diye de sorabilirim.

M. BABALIK: Evet, son şiir kitabımın adı “Umutlar Yeşil Açardı”. Yıllarımızı yemyeşil umutlarla eskittik. Umudumuzu hep özlem denizlerinde aradık. Sevgili eşimi 37 yıl önce kaybettim. En çok istemeyeceğimiz şeyler, terör ve savaşlardır. En çok anaların yürekleri parçalanır, savaşlarda. Aylan Kurdi bebek için ağlamayanın insanlığından şüphe duyarım.

Yaşadığımız yüzyılda dalgaların kıyıya attığı bebek olur mu? Gelecekte zeytinler ne renk açar, biz görür müyüz, bilemem.

“Çocukluğumun Karlı Ovası” hayatımı anlattığım yeni çalışmam olacak. Bir de şiir kitabım olacak, şiirler hazır, adı henüz belli değil kitabın.

N. AKSAMAZ: Söyleşiy e zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederim, güzel günler dilerim.

M. BABALIK: Ben de güzel soruların ve ilgin için candan teşekkür ederim.

Ağız Diş Sağlığımız İçin Doğrularımız

Prof. Dr. Yıldız Tümerdem

Misvak konusunda bilinmesi gereken doğrular; Son günlerde televizyon kanallarında dikkatinizi çekti mi Misvaklı diş macunu reklamı. Ülkemizde, sağlık Bakanlığının izni ile satılan diş macunlarında ağız ve diş sağlığımızı koruyan maddeler zaten var. Aksi halde izin vermez ki Bakanlığımız. Dünya Standardlarına uygun dozda mikrop öldürücü-antiseptik-maddeler, dişleri güçlendirici; Kalsiyum ve Flor konuluyor macunlarımıza. Kokuları önlemek için de kanser yapmayan aromalar ekleniyor. Diş Fırçaları için de aynı işlem yapılıyor. Çağdaş Diş Macunu ve diş Fırçası kullanma şansımız var zaten...

Reklam beni çok şaşırttı. Kadıköylü dostlarım için ağız diş sağlığı konusunu birlikte ve kısaca masaya yatıralım istedim. Dedelerimizin, ninelerimizin çocukluğunda köylerde hatta şehirlerde Misvak ile fırçalanırdı dişler. Bazı evlerde bir Misvak vardı, yıkanarak herkes tarafından kullanılırdı. O zamanlar “taharet bezleri” asılı dururdu helalarda. İbrikle su ve takunyalar kullanılırdı beraberinde. Sinekler konup kalkardı taharet bezlerine. Sular da derelerden- kuyulardan gelirdi. Taş ile yaprak ile taharet alırdı insanlar susuz yerlerde, aptest almadan-namaz kılmadan önce. Misvak denen açık kahverengi kökü fırça gibi kullanmalarına karşın dişler sağlam değildi ki. Dişsiz gezerdi insanlar..Çürükleri mahalle- köy berberi çekerti kerpeten ile. Diş Macunu ve Diş Fırçası yoktu ki Cumhuriyetten önce... Bütün bunlar ve benzerleri törelerimiz geçmişte kaldı artık. Misvak da bunlar arasında...

Çocuklarımız-torunlarımız, bu günün koşullarında büyümektedir. Sağlıklı olarak hazırlanmış, çok sayıda- çeşitli Diş macunu ve değişik şekillerde ve renklerde Diş Fırçalarına ulaşmamız zor değil 21. yüzyılda. Önemli olan çocuklarımız örnek olmamız ve diş fırçalamasını öğreterek, süt dişleri dökülmeden onları eğitmek, sağlıklı kılmaktır. Bir çocuk hekimi olarak sağlığın erken yaşlarda ağızdan başladığını söylemeliyim. İlerde çok değişik hastalık ve bozukluğun yanı sıra bakmadığımız dişlerimizi kaybedecek ve “takma dişlerle” sürdüreceğiz yaşamımızı. Kullananlara sormalıyız kolay olup olmadığını...

Bu güne kadar, Misvak katılımlı reklamı yapılan diş macunu demek ki yetersizmiş ağız ve diş sağlığımızı korumak için, diye düşünmekten kendimi alamıyorum. Reklamı seyrettiğimde hayal kırıklığına uğramadım desem yalan olur. Çünkü biz de yıllardır, ailece onu kullanıyorduk. Demek ki yalnızca su ve diş fırçamız koruyormuş dişlerimizi. Misvak katılımsız macun bize sağlık getirmemiş mi acaba?.Bundan böyle ailece yeni kararlar aldık diş macunu seçimi için reklamdan sonra.

Bebeklikten, hatta anne karnından başlayan ağız diş sağlığı ile ilgili doğru ve gerekli bilgileri vermek isterim sonraki yazılarımda da. Koruyucu Hekimliğe gönül vermiş, bu konuda Amerika Birleşik Devletlerinde ve Ülkesinde aldığı eğitim ile uzmanlaşmış ve Diş Hekimlerinin Yüksek Lisans ve Doktora çalışmalarına aktif olarak destek vermiş bir çocuk hekimi olarak bu konunun önemine inanıyorum. Burada kısaca konumuz olan **Misvak** ile ilgili bilgi vermek isterim. Reklamın ardından konu ile ilgili çok sayıda yayına ulaştım. Öğretim üyesi olarak 1980li yıllarda, Mısır Çarşısından satın aldığım **Misvak** göstererek ağız diş sağlığının tarihçesine kadar uzanıyordum derslerimde. Hala saklıyorum kütüphanemdeki

rafta antika olmuş mikroskop, kan sayımı kutusu ve cam enjektörlerim, iğnelerimin yanında onu da...“Okuyarak bilgi edinen insanlar doğruyu bilirler ve de bildiklerini uygulayarak sağlıklı yaşarlar...” Okuduğumuz tüm yazılarda Koruyucu Diş Hekimliğinin önemi vurgulanmaktadır. Misvak tarihi değeri olan ağaçların dalları ve kökü ile hazırlanır. Bu ağaçlar; çöldeki **Erak Ağacı** ve Anadolu’muzdaki **Zeytin Ağacı** dalıdır...

Mutlaka ama mutlaka çocuklarımız ve kendimizin ağız diş sağlığı için Diş Hekimlerimizden destek almalıyız, düzenli olarak Diş Hekimlerine başvurmalıyız, sorunumuz olmasa bile. Eskilerde olduğu gibi, erkek berberlerine, mahallelerimizde ve köylerimizde “dişçiyim” diyenlere dişlerimizi emanet etmemeliyiz. Misvak için de böyle düşünüyorum. Eskilerde, insanların ağız ve diş sağlığı ile ilgili bilgileri olmadığı zamanlarda, temizlik için kullanılmış Misvak. Bir kez daha yinmekte yarar görüyorum. Misvak sıcak ülkelerde yetişen **Erak** ağacının kökü ile hazırlanıyor. İçi lifli olan bu ağaç kökü 8-19 santim kesilip, bir ucu fırça haline getirilerek dişler temizleniyordu. Erak ağacının bulunmadığı yerlerde, yerine zeytin dalı kullanılıyordu. Okuduğum yazılardan öğrendim bütün bunları ve daha fazlasını. Tüm dinlerde olduğu gibi İslam dininde de temizlik çok önemlidir. “Temizlik imandan gelir” sözü sağlığımız için söylenmiştir, doğrudur ve unutulmaması gereklidir. Ağız sağlığımız, vücut sağlığımızın çok önemli bir bölümüdür. Lütfen çocuklarımıza, torunlarımıza doğru örnek olalım. Reklamlar her zaman doğruları yansıtmazlar. Cazip gelen reklamlar çocuklarımıza zarar verir. Neden sigara reklamlarını yasakladık? Sorusunu yanıtlayayım. Dünyada ilk 10 ölüm nedeninin başında “tütün ve tütün ürünleri” gelmektedir. Dişimiz çürüyorsa, diş etlerimiz çekiliyorsa, dişlerimizin şekli bozuluyorsa, rengi değişiyorsa, kolayca kırılıyorsa, takma diş(**Protez**) takarım olur biter” demeyelim. Önce bir diş hekimine başvuralım. O bizi diğer hekimlik alanlarına yönlendirecektir, bundan kuşquamız olmasın. Erak ağacının kökünü, Zeytin ağacının dallarını toz haline getirip Diş Macunlarımıza katmak; çocuklarımız başta olmak üzere bizim dişlerimizi ve ağız sağlığımızı, bilimsel anlamda, koruyamaz...

Günde en az 2 kez; doğru diş macunu ve diş fırçası ile dişlerimizi fırçalamanın; Alzheimer’ı önleyebileceğini, Uluslararası yapılan bilimsel çalışmalarla kanıtlanmıştır. Ağızımızdan girerek, beynimiz başta olmak üzere; vücudumuzdaki tüm organlarımıza yerleşerek, beklenmedik bir zamanda bize zarar veren, bakteriler, virüsler, parazitler, mantarlar; tek sözcükle; **“Mikroplar”** ı önlemek için de önemli bir koruyucu yöntemdir diş fırçalama... Bu konuda Hekimlerimizden destek almalıyız. Sağlıklı yaşam için, doğru bilgiler; sağlık görevlilerinden edinilmelidir. Komşulardan değil... Sağlığımızı; aklımız, sağduyumuz, bilğimiz ve yerinde ve zamanında başvuracağımız “geniş kapsamlı hekimlik hizmeti”nden yararlanarak koruyabiliriz. Öğrenmek istediğiniz konularda lütfen gazetemize başvurunuz. Diğer konularda olduğu gibi, doğru sağlık bilgilerine sizlerle birlikte ulaşmak ve ulaştırmak bizleri mutlu etmektedir...

Doğudan batıya, Kutsal Anadolu topraklarımızda yaşayan güzel insanlarımıza; hekim olarak sağlık konularında, çok yönlü olarak yaptığım konuşmalarımda, sıklıkla yinelediğim; “Saatli Maarif Takviminde” yayımlanan ve internette “Topluma Mal olmuş Ünlü Sözler” arasında yer alan, “Akıllı insanlar aynı yanlışı birden fazla yapmazlar” sözlerim, sağlık alanında da geçerlidir... Hep birlikte güzel ülkemizde; Uzun, sağlıklı ve de mutlu yaşayalım... Güzel günlere... Parlayan sağlıklı dişlerle güzel gülüşlere...

Bu ülkeyi sokakta bulmadık...

PERŞEMBE BULUŞMALARI'NDA

SANAT DA KONUŞULUR, BİLİM DE SİYASET DE...

KARŞI (MUHALİF) SİYASETİN DİLİ NASIL OLMALI?

"Bu dil ağzımda annemin sütüdür" Yahya Kemal

"Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı,

Söz ola ağuluvaşı yağ ile bal ede bir söz" Yunus Emre

FERHAT ÖZEN

Söylem Analizi, Toplumdilbilim çalışmış bir Amerikalı araştırmacı olan **James Paul Gee'ye** göre **"Dil, daima siyasal bir içeriğe sahiptir. Dil, söze (bireysel kullanıma) olanak tanıyan uzlaşım sal bir kurumdur,** (Böyleyken dilim dilim ettin beni dilim dilim diyerek, dilin çatışmacı olduğunu ima eder ve de dile sitem ederiz.) **dil kullanımı nerede ve hangi zaman diliminde olursa olsun daima siyasal bir içeriğe sahiptir. Çünkü dil onu kuşatan sosyal dünya ve o sosyal dünyanın ideolojileri tarafından sarmalanmış durumdadır. Dilin ardında, ondan ayrılamaz bir biçimde duran siyasal bir söylem mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında dili siyasal, ideolojik ifadelerden ayrı tutmak ve onsuz düşünmek hemen hemen hiç olası değildir.(...) Politik ve tartışmalı konuların nasıl ifade edildiği ve metinde nasıl sunulduğu ve bu ifade ediş ve sunuluş biçiminin (dil kullanımının) neticesinde hangi politik işlevlere geleceğiyle ilgilidir"**

TÜRKİYE, DÜNYANIN TİMARHANESİ MİDİR?

İnanılır gibi değil ama *"Dünyamız, galaksimizin tımarhanesi midir?"* önermesini haklı çıkaracak olaylar yaşıyoruz. En azından, Türkiye bağlamında bu önermeye hak verdiren söylemler işittiğimizi söyleyebiliriz. Bartın'da 41 kişinin ölümü üzerine söylendi: "Birileri dalga geçebilir, biz kader planına inanmış insanlarız" (Dalga geçmiyorum. Çok ciddiylim. "Türkiye, dünyanın tımarhanesi midir? ")

Yeniden Türk Dili Dergisi yazarlarının Perşembe Buluşmasına, konu olarak *siyasetin dilini* önerirken, yalnızca iki hafta geçti; ama gündem kaç kez değişti biliyor musunuz? Kılıçdaroğlu'nun, o talihsiz *türbana güvence* açılımı nedeniyle, kendisine yazdığım mektupla yetinemedim. İlk toplantıda biraz acul ve cevval davranarak daha önce olmamış bir biçimde, daha çok dil, sanat ve bilim konularının tartışıldığı bir 'okula' siyaset sokmuş oldum. (Neyse ki başkanımız Sencer Ağbey anlayış gösterdi, önerimi kabul etmekle de kalmadı, destekledi. Kendisine teşekkür ediyorum. Bizim kuşağımız telaşlı bir kuşaktı. *Uykusuz kuşaktı. Biz uyursak, ülkeye bir şey olur* sanırdık. Ne yazık ki haklı çıktılar, haklı çıktık ne acı ki geldik bu güne. Kendilerine **Güneşin Çocukları** da denilen 68, 78 Kuşağı, pek bilinmez; ama onlar bir anlamda, Atatürk'ün Ey Türk Gençliği idi. Ve dedikleri gibi ülkeye gerçekten bir şeyler oldu. Gerçekten Atatürk'ün ve onların izinde özellikle 68 Kuşağı'nın söylediklerini yaşıyoruz. Denizlerin dediği gibi 2. Kurtuluş Savaşı günlerindemiz. Atatürk'ün dediği gibi, ülkeyi yönetenler uykuda, aymazlık ve hatta ihanet içinde.

Ya karşı(muhalif) siyasetimiz çok mu akli başında? Çok mu ne dediğini, kimin değirmenine su taşıdığını biliyor?

“CUMHURİYETİ ŞAİRLER KURDU”

İlhan Selçuk, Tevfik Fikret’le Namık Kemal’e gönderme yaparak, *Cumhuriyet ‘i şairler kurdu* demişti. Özellikle Tevfik Fikret’in Atatürk’ün düşün(manevi) babası olduğu söylenir. Namık Kemal de bilindiği gibi, büyük *hürriyet ve vatan* şairi kabul edilir. Atatürk’ün düşünce alt yapısını özellikle Fikret’in oluşturduğubilinir. (1) Atatürk Fikret için : “*O hem büyük şair hem de büyük insandır(...) Başka hangi şair böyle güzel ve inkılapçı şiirler yazmıştır?*” der ve bir gün Fikret’in mezarını görmeye giderken şöyle der : “*Ben inkılap ruhunu ondan aldım. Ziyaret edeceğim yerlerin başında elbet Aşîyan gelir(...) O bizden çok ilerisini gören bir insandı, yazık ki biz ona hâlâ yetişemedik*” der. Bu nedenle, İlhan Selçuk’un söylediği bilinen “*Cumhuriyeti şairler kurdu*” sözü altı boş bir söz değildir. Cumhuriyet erken döneminde bir anlamda Şiir Cumhuriyeti, Kitap Cumhuriyetidir. (Çünkü kurucusu kitaplardan geliyordu.)*

GÜNLER,ÖLÜM HABERLERİYLE GELİYOR

Üstümüze üstümüzey yağmur gibi geliyor olaylar, her yeni gündem bir öncekini örtmeye, gizlemeye yarıyor. Başka bir ülkede bir tanesi bile bakan götürür, hükümet düşürür. Ama ne görüyoruz, 41 işçinin cenazesinde bakanlar gülüşüyor. Cumhurbaşkanı tevekkülden (yazgıcı, öteki dünyacı) konuşuyor. Fıtrat diyor, kader planı diyor, suçu Hüda’ya (Allaha) yıkıp, gerçek suçluları gizliyor, hatta suçlular yanında saf tutuyor. Burada karşı siyaset, imgesel (şiir) diliyle, bu cüreti göstereni bozguna uğratabilirdi. (Sn. Erdoğan bu dili çok iyi kullanıyor.) Dahası bugünlere biraz da şiirlerle geldi. Karşı siyasetten CHP sözcüleri tevekkül, fıtrat diyen cüreti, **Mehmet Akif** dizeleriyle çok kolay püskürtebilirlerdi. Danışmanları bu konuda uyarsaydı: :

**“Ya sen nesin? Yutulmaz artık bu
Biraz da saygı gerektir...
Ne saygısızlık bu
HÜDA’YI (ALLAH’I) kendine kul yaptı,
KENDİ OLDU HÜDA (Allah)**

**“Kadermiş” öyle mi? Haşa, bu söz değil doğru
Onun hesabına bir çok hurafe uydurdun
sonunda bir de “tevekkül” sokuşturup araya,
zavallı dini çevirdin onunla maskaraya” (Vaiz Kürsüde)**

Toplumu sersemleştiren, siyasetten soğutup uzaklaştıran, halkın gündemiyle ters çalışan uyduruk gündemler yaratmayı başaranlarla, yalnızca kavramsal ve entelektüel bir dille baş edilemez.

Salt bu nedenle, iktidara bağlı medyalar üzerinden, yapay gündem yaratılıyor çok zaman. Bunu iktidarın bir stratejisi olarak anlayabiliriz. Ya karşı siyasetten iktidara pas olarak verilen, halkın gündemiyle ters köşe ve yapay ve de sözüm ona taktik (!) gündemlere ne demeli?

TÜRKİYE BİR SEÇİME DEĞİL, BİR HESAPLAŞMAYAGİDİYOR

Sayın **Meral Akşener**’in CHP’ye ayar verdiği o iki tümcesinden(**) sonra, **Olmak ya da olmamak** gibi, yaşadığımız bu tarihsel süreçte ve dönemeçte,

(29)

yazmasam çıldıracaktım diyen **Sait Faik** gibi, ben de yazmazsam önemli bir görevden, katkıdan kaçmış olacaktım. Yapamadım. 40 yıldır zaman zaman 2. Sayfasında ve eklerinde yazdığım Cumhuriyet'e gönderdim. *Yoğun gündem nedeniyle yayınlamayacaklarını* bildirdiler. Bir hafta sonra, nefesini tutmuş 6'lı masadan iyi haberler bekleyen bütün toplumu, Sayın **Kılıçdaroğlu** büyük bir düş kırıklığına uğrattı. Bir anlamda kendi kalesine gol attı. Kendi ayağına kurşun sıktı. Erdoğan da, *Bay Kemal bana çok güzel pas verdi*, dedi. Sosyal medyada, **"Kılıçdaroğlu Erdoğan'ın yerine mi geçiyor"** diye alaycı paylaşımlar dolaşmaya başladı. Meral Hanım da **"İyileşmiş yaralarla değil, kanayan yaralarla uğraşalım"** benzeri bir açıklamayla CHP'ye ayar verdi. Yani o hafta Kılıçdaroğlu AKP'yle İYİ Parti'ye çalıştı.

Bunun üzerine ben yine duramadım **Sayın Kılıçdaroğlu**'na kısa bir not gönderdim. *"Bunları yazarken kahroluyorum. Kendinizi de ülkeyi de siyaseten intihara götürüyorsunuz."* Sayın Kılıçdaroğlu o bildiğimiz nezaketiyle ama yazımı çok yanlış alımlayarak şu yanıtı gönderdi :

"Ferhat Bey, Öyle anlaşılıyor ki siz de kadınların kılık ve kıyafetlerini siyaset yani erkekler belirlesin istiyorsunuz. Ama ben artık kadınların kılık kıyafeti siyasete malzeme olmasın istiyorum...Doğru söyleyen 9 köyden kovsalar da dürüst insanlar 10. köye giderler....

Size bir önerim. 1935 yılında yapılan CHP kurultayına bakın...

O Kurultayda çarşafın ve peçenin yasaklanması istenmiş ama kurultay reddetmiştir...

CHP için söz söylenecekse önce tarihini bilmek lazım...sevgi ve saygıyla" kk

Yoğun çalışmaları arasında zaman ayırarak verdiği bu nazik yanıtı için kendisine teşekkür ettim. Kendisini övdüm. *"Zaten üzüntümüz de bu. Sizin gibi, değerli bir devlet adamının başarısını engelleyecek bir yanlış yapılmasından kahroluyoruz. Yazdığım iletinin üst okumasında da alt okumasında da bu var. Yinelemek gerekirse, LÂİKLİK DİNSİZLİK DEĞİLDİR. LAİKLİK DEVLETİN DİNİDİR. LÂİKLİK KAVRAMSAL, KURAMASAL DEĞİL, YAŞAMSALDIR. LÂİKLİK, DİNDARIN DA DİNSİZİN DE GÜVENCESİDİR . LAİKLİK YAŞATIR. "*

Sayın Kılıçdaroğlu, bana, CHP tarihini okumamı önerdiği için, kendilerine CHP tarihinden bazı anımsatmalar da yaptım. .

İSMET PAŞA : "TEK KANATLI KUŞ UÇAR MI?

"Daha 1960'ların başında İsmet Paşa, Cumhuriyet gazetesi muhabiri Yaşar Kemal'e "Tek kanatlı kuş uçar mı?" diye sorarak, değişmeye başlayan tavrını açıklıyordu. İnönü, politik alanda iki merkez akımın bulunması gerektiğini, sadece sağ hükümetlerle bir yere gidilemeyeceğini söylüyordu. Dünyadaki demokrasi örnekleri gibi merkez sağ ve merkez sol birbirini denetlemeliydi. Nitekim 1960 ortalarında, İnönü, CHP'nin politik konumunu "ortanın solu" olarak ilan ediyordu."

Uzatmadan CHP tarihinden ortanın solu söylemiyle parlayan Ecevit efsanesini anımsatayım dedim.

"Ecevit,kısa sürede, CHP'de sola yönelmeyi savunan grubun öncüsü konumuna geliyordu. İnönü, "ortanın solu" söyleminde biraz frene basmayı tercih ediyordu. Ve toplumda sola eğilim tahmin edilenden de hızlı gelişince Ecevit, parti içindeki rakiplerine karşı mücadelesini kazanıyor, hatta koca İsmet Paşa'yı devirip CHP Başkanı seçiliyordu. 12 Mart Darbesi'nin onca zulmüne ve katliamına

rağmen, toplumun sola yönelmesi önlenemiyordu. 1970'lerde tüm zamanların en yüksek oranına ulaşan merkez sol oylar CHP'yi iktidara taşıyordu.” (Zafer Köse)

KARŞI (MUHALİF) SİYASETİN TAKTİĞİ, İKTİDAR PARTİSİNİN STRATEJİSİNİ DESTEKLEMELİ

Siyaset, özellikle karşı (muhalif) siyaset; imgesel dil, kavramsal dil ve günlük dili, yerine göre ve doğru konuşmalı. Örneğe, kavramsal dil, karşı (muhalif) siyasetin, eğitim düzeyi düşük alt gelir gruplarına ulaşmasını engelliyor. Bu nedenle karşı siyasetin, imgesel dile de yer vermesi, kendi tabanına yaptığı gibi, karşı siyasi partinin seçmenine de kavramsal dil kullanmayı bırakması önerilir. Doğru, yanlış kişilerle konuşulmaz. Amacına kilitlenmiş, bunun için ilke, ahlak, doğru-yanlış, kural, yasa, hukuk çoktan vaz geçmiş biriyle doğruluk üzerinden tutarlı olması beklenemez ve zaman yitirmektir.

Bunun yerine böyle birine en uygun stratejinin geliştirilmesi, anlayacağı dilin bulunması, yoksa yaptırım uygulanması gerekir. **Konfiçyus** “*Ya bir yol bul, ya bir yol aç ya da yoldan çekil*” der. **Anibal** da benzer bir tümce kuruyor : “*Ya bir yol bulacağız ya da o yolu biz yapacağız*” diyor. Çünkü siyaset, sorunun değil çözümün parçası olmalıdır. Bu çözüm kimi zaman sözün, yazının bittiği yerde, sivil itaatsizlikten, demokratik baskıya kadar değişir.

Karşı (muhalif) siyasetin *taktiği*, iktidar partisinin *stratejisine* çalışıyor, ona destek veriyorsa, kendi sözümüzle kendimizi vuruyoruz demektir. Sözün şehvetine kapılıp, duyduğumuz, bildiğimiz her şeyi ortaya dökmek boş boğazlıktır ki siyasette hiç mi hiç yeri yoktur. Siyaset ağzı sıkı, dilini tutabilen adamların işidir. Söz ağzımızdan çıkana kadar bizim kölemizdir. Ağzımızdan çıktıktan sonra, biz onun kölesi oluruz.

Bazı insanlarınsa ağzı kamçılıdır sanırsınız. Azarlayıcıdır, kızgındır. Isırır, acıtır. “*Kişi bile söz demini / demeye sözün kemini*” demiş, yüzyıllar ötesinden, uyarılmış Koca Yunus.

Siyasetse ne piştiye ne tavlaya benzer. Siyaset strateji oyunudur ve en çok satranca benzer. Sözünün sonrasını, karşı hamleyi düşünmeden siyasetçi konuşamaz.

Kendi sözümüzle kendimizi vurmaktan söz ettim. Sözün gücünü ve iki tarafı kesen bir bıçak olduğunu, yine **Yunus Emre**'nin dizeleriyle anımsayalım:

Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı,

Söz ola ağluaşı yağ ile bal ede bir söz

Bu sözleri siyasete uygulayarak açarsak, A partisiyle konuşurken kullandığımız dil, B partisiyle konuştuğunuz dile içerik olarak biraz benzeyebilir. Ama kesinlikle bire bir aynı olamaz. C(HP) partisiyle konuşurken kullandığımız dile ise, içerik olarak, kesinlikle benzememeli. Bunlardan biri din konusunda takıntılıdır, diğeri milliyetçi olduğunu seçmene yedirmeye çalışır, diğeri Atatürkçülük konusunda daha duyarlıdır. vb. Konuşacak kişilerin bu andığımız konularda bilgili, donanımlı olması etkili konuşma için zorunludur. Üslup 'sen' dili değil, 'ben', 'biz' dili olmalı. Yukardan bakan bir dil asla olmamalı. Dili, etkili iletişim tekniklerini az çok bilen biri olmalı.vb

ORTAK AKIL, ÜST AKIL, EŞ BAŞKANLIK

Cumhuriyet'le yaşamak, Cumhuriyet'i demokrasiyle taçlandırmak isteyenler, Doğu'ya doğru giden bir gemide, Batı'ya doğru koşarak ancak, Doğu'ya gidileceğini Ortadoğu'ya ve İslam Ortaçağı'na gidileceğini biliyordu. Bu acıklı yolculuğun en başından beri biliniyorlardı. **Cumhuriyet Gazetesi** günlerce ***Tehlikenin farkında mısınız?*** siyah başlığıyla çıkmıştı. Ama anlatamadılar. **Oğuz**

(31)

Atay Tutunamayanlar romanında “**Anlatılamayanı nasıl anlatmalı, düşman sardı her yanı**”diyordu. Atatürk de kurtuluştan sonra kitaplarını top arabasıyla Dolmabahçe’ye götürürken, “**Asıl savaş şimdi başlıyor, bu savaş cehalete karşı bir savaş olacak**” demişti. Yedi düveli yendik ama cehaleti yenememiştik çünkü.

Bugün Cumhuriyet gerçekten varoluşsal (beka)sorunuyla 6’lı masaya sığınmıştır. Bir yandan da göz ucuyla sosyalist sola bakmaktadır. Genel görünüm hiç de umut vermiyor. Aydınlanması Ankara’dan öte gidememiş 7 canlı Cumhuriyet, yarım yamalak demokrasi nöbetleriyle ve yapay solunumla bugünlere zor bela gelebildi. 10 milyondan 85 milyona çoğaldıysak da yarısı *celladına aşık olmuş* bir milletiz.

Türkiye sağ 60 yıldır **üst akılla** yönetilir ve yönetirken, bugün **otak akıl** diyor. Aydınlanmadan geçmediği için kendi aklını kullanamayan bir toplumda **ortak akıl** nasıl olacak? Bu akıl, gizli bir **üst akıl** olmayacak mı? **Türkiye’de üst akıl hep cemaatler, tarikatlar olmuştur.** Dışarda ise **küresel güçler...** 1950’den sonra akıllı kelepçelenmiş bir toplum, çok kısa iki dönem dışında akıllı, bilimi üst akıl yapamamıştı. **Eş başkanlık anlamına gelen orta akıl, ortak hükumete her zaman olduğu gibi, akıl hocaları cemaatleri de ortak etmeyecek mi?** Sayın Kılıçdaroğlu’nu bu konuda uyarmak isterim.

SİYASET, LÂİKLİĞİN, EN ÇOK MÜSLÜMANLARA GEREKLİ OLDUĞUNU ANLATMADI, ANLATAMADI

Kavramsal bir dille konuşmaya o denli meraklıyken, belki de bu nedenle laikliği topluma anlatamadık. **Laiklik, dinsizliktir** algısını yıkamadık.

Türkiye’de, ne sağ siyaset ne CHP lâikliği doğru anlat(a)madı. Dahası yanlış anlattı. Oysa, lâiklik dinsizlik değil, en çok dindarlar için gerekliydi.

Adana’da polisin ‘*hedef şaşırp*’, **solcu görmüş gibi, bir tarikatın üyelerine, (çarşafılı, ‘başörtülü bacılarına’) saldırması**, en öğrenmez inatçıya bile şunu öğretmiş midir : **Lâiklik en çok Müslüman’a gereklidir. Devletin dini olmaz.** Olursa, böyle olur. Dini olursa devletin, mezhebi de, tarikatı da olmak zorunda... Laik olmayan, (teokratik devlet) kendisinden olmayan tarikata, tam da böyle saldırır. Saldırmak zorundadır üstelik. Çünkü **bir dinin ve mezhebin devleti olan (teokratik) devlet, varoluşunu bir dine, bir mezhebe ve kendine biat etmiş tarikatlara dayandırmış demektir.** Tanım böyle

Oysa seküler ya da lâik devlet, yurttaşının dinine kördür. Dini olmadığı için ya da dini laiklik olduğu için devlet, bütün dinlere, mezheplere eşit uzaklıktadır. Fakat “*Bu Dinciler O Müslümanlara Benzemiyor*” (Soner Yalçın)

Hararet nârdadır, sacda değil,
Keramet baştadır, tâcda değil.
Her ne arar isen, kendinde ara,
Kudüs’te, Mekke’de, Hâc’da değil. **Hacı Bektaş Veli**

Tevekkülün manası hiç öyle değil,
Yazık ki beyni örümcekli bir yığın cahil,
Nihayet dine oynayarak en rezil oyunu,
Getirdiler ne yapıp yaptılar, bu hale onu." **Mehmet Akif**

(32)

Daha önce öğrenmedinizse, şimdi öğrenin. Adana'da Furkan Vakfı destekçilerine yapılanlar öğretsin. **Lâiklik, en çok Müslümanlara gereklidir. Şimdi bütün tarikatlar, "Laik Türkiye" diye bağırmalı. "Bilmiyormuşuz, öğrendik" demeliler. Din devleti, varoluşu gereği Ortadoğu benzeri, tüm Müslümanları birbirine boğazlatır ki, kan banyosu yaptırır inananlara.**

Furkan Tarikatı şükretsın ki bir şerait ülkesinde değil, kırıntıları kalmış az çok laik bir ülkede rejimi eleştirdiler.

Türkiye'de sağ siyaset, lâikliği bilerek topluma yanlış anlattı. İslamın barışçı yanını değil, cihatçı yanını öne çıkardı.

Medine sözleşmesinden, "Seninn dinin sana, benim dinim bana" (*) diyen, İslamın lâik çekirdeğinden hiç söz etmediler.

**"Bir kez gönül yıktın ise, bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi, elin yüzün yumaz değil"**

**"Yunus der Hoca, / Boşa gitmişsin hacca/ Hepsinden iyice/ Bir gönüle girmektir"
laikliğini anlatmak belki de işlerine gelmedi.**

İslam'da ve onun kutsal kitabı olan Kur'an'da dînî hoşgörüyü; Kur'an'da dînî toleransı işleyen birçok ayetin varlığını görmezden geldiler. **"Dinde zorlama yoktur."** (2:256) **"Sizin dininiz size, benim dinim de banadır."** (109/6) "De ki: "Hak, Rabbinizdendir. **Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin."** (18/29) De ki: "Ey kafirler." **"Ben sizin taptıklarınıza tapmam." "Benim taptığıma siz tapacak değilsiniz." "Ben de sizin taptıklarınıza tapacak değilim." " "Sizin dininiz size, benim dinim bana" gibi.**

Öte yandan, başka dinden olanlarla bir arada barış içinde yaşamaya örnek olarak her zaman anılan **Medine sözleşmesi de bilmezden gelindi. Yedi bakanlık kadar bütçesi olan diyanet eliyle toplum dini bakımından da aydınlatılmadı, tersine karanlıkta bırakıldı. Böyle böyle tarikatlar, cemaatler güçlendiler, alan buldular ve iktidar oldular. Kendi aralarında iktidar savaşı**

(33)

vermeye bile başladılar. FETÖ' darbesi bu savaşın en uç biçimiydi. Adana olayı ise bu savaşın küçük bir cephe savaşıdır ancak.

Yazık ki bugün de sağ siyasetçiler gibi CHP de seçmen kuyrukçuluğu yapıyor. Yazık ki dümeni hep sağa kırıyor. Aynı şeyleri yaparak farklı sonuç almak istiyor. Bugün de ne **Davutoğlu ne Babacan** seçmenin önüne geçemiyor. Peşinden sürüklenerek, seçmenini eğitmek, seçmenini uygar dünyaya taşımak gibi görevlerinden habersiz, sözüm ona siyaset yapıyorlar.

Daha derinlikli ve alt yapı bağlamında düşünecek olursak, zamanında **İlhan Selçuk**'un dediği gibi Türkiye'de öncelikle burjuvazi kendi devrimine sahip çıkmadı. **Türkiye solu ve sosyalistleri ise, Merdan Yanardağ**'nın dediği gibi, **Cumhuriyet'i ve laikliği cami avlusunda buldu**. Kendi öz görevi gibi sahiplenmedi. Öncelikle laikliği savunmak boşlandı. Lâikliğin DİNSİZLİK OLDUĞU yalanıyla baş edilemedi. **Bu yalan, bir yılan olup toplumu zehirledi. Öyle ki 6'lı masada bile kimse ağzına alamıyor.**

Cumhuriyet'in yıkılması elbette bir emperyal (küresel) bir projeyse de, Cumhuriyetçilerin yıkımdaki eli olan yüksek(!) egoları saymakla bitmez. *Anatole France'nin Penguenler Adası'nda bir papaz "Cumhuriyet ancak Cumhuriyetçilerden birinin eliyle yıkılır"* derken kime gönderme yaptığını, en azından bizdekileri biliyoruz. Onları tanıyoruz. En başta numaracı Cumhuriyetçiler elbette. Bu arada not düşelim kibirlerine gerekirse, üstüne alsın, burada kalmasın : **"Aydınlar mafya gibidir, yalnızca kendinden olanları öldürür"** demiş **Woody Allen**.

Sevgili zalim Cumhuriyet debiraz da bu nedenle, ezelden beri kendi solunu eze eze dengesini yitirdi; sonunda, alabora olup battı. Batacağını bugün değil 60-70 yıl önceden biliyorduk. **Köy Enstitüleri**'nin kapatılmasından sonra bir gün sıranın Cumhuriyet'e de, laikliğe de geleceğini biliyorduk. Çünkü Köy Enstitüleri'nin kapatılması bilim kapısının, akıl, felsefe kapısının kapatılmasıydı. Demokrasiye giden yolun kapatılmasıydı. **Çünkü Köy Enstitüleri de Cumhuriyet de her şeyden önce bir Aydınlanma Projesiydi, OKUYAN TOPLUM PROJESİ'yd**i. Çünkü oy verme sandıklarından önce, okuma odalarından geçmek gerekiyordu. Okuma kültüründen geçemediğimiz için demokrasiye de geçemedik.

KORKAK SİYASET, TOPLUMU DA 'KORKAK'LAŞTIRDI

İstiklal Marşımız **"Korkma!"** diye başlıyor; ama her şeyden **korkan** bir toplumuz. Konuşmaktan, yazmaktan, paylaşmaktan, düşünmekten, açıklamaktan, sevmekten, okumaktan korkan bir toplumuz.

Siyaset, toplumun elini, aklını, yüreğini korkak alıştırdı.

Yüzde 99 u Müslüman diye övündükleri toplumun dini, **"Oku!"** der. Ama **okumayan bir toplumuz**. Çünkü en başta sistemin İmam Hatip Mezunu rektör yardımcısı okumayı sevmiyor. Okuyan birini görünce onu afakanlar basıyor. **(**) Hem sonra, okuma** edimi, buyurma kipini sevmez. Küçük yaşlardan başlayarak ona göre yetiştirmek gerekirdi.

Okumadığımız için korkuyoruz. Okumadığımız için özgüvenimiz yok. **Aziz Nesin asıl korkudan korkun(1)** derdi.

(34)

Bugün ülkemiz, kuzuların sessizliği içinde, barbarlarını bekliyor.
Constantino Kavafis'in şiirindeki gibi :

Neyi bekliyoruz böyle toplanmış pazar yerine?

Bugün barbarlar geliyormuş buraya.

Neden hiç kıpırtı yok senatoda?

Senatörler neden yasa yapmadan oturuyorlar?

Çünkü barbarlar geliyormuş bugün.

Senatörler neden yasa yapsınlar?

Barbarlar geldi mi bir kez, yasaları onlar yapacaklar.

Neden öyle erken kalkmış imparatorumuz,

şehrin en büyük kapısında neden kurulmuş tahtına,

başında tacı, törene hazır?

Çünkü barbarlar geliyormuş bugün,

onların başbuğunu karşılamaya çıkmış imparatorumuz.

Bir de koca ferman hazırlatmış

ona rütbeler, unvanlar bağışlayan.

Bu şiirin sonu güzel biter. Barbarlar gelmez. Çünkü Kavafis'in amacı başkadır. Toplumu korkutarak, yönetme olgusunu anlatmaktır. Şimdi düşünün bir, bizim beklediğimiz barbarlar gelecek mi?

Gelecek diyenler.....

Gelmeyecek diyenler.....

Felaket tellallığı yapmak istemem. Hatta öngörüsünü açıklayanlara şom ağızlı dendiğini bilirim. Ama birisi kral çıplak demeli.

Barbarlar geldi. Göçmen oldular geldiler. Sığınmacı oldular geldiler. Düşmesine basıldıklarında harekete geçecekler. Bilgiçlik için değil.

Siyaset gerekeni yapsın diye söylüyorum. Umarım yapıyorlardır.

“KAPİTALİZM ÖLDÜ, CESEDİ ORTADA KALDI”

Peki, Türkiye'den bakınca gördük. Durum bu. Bir de büyük resimden bakalım. Başlıktaki değerlendirme, Tekirdağ Cezaevi'nde yatan yazar Adnan Öztel'e ait. Bütün pis kokların nedenini kapitalizmin çürümüşlüğüne bağlıyor. *Kapitalizm öldü, cesedi ortada kaldı. Kokan kapitalizmin bu cesedidir*, diyor. Bir başka araştırmacı yazar **Nuray Gök Aksamaz (NGA)** ise, çok kapsamlı ve önemli çözümlemesinde (analizinde) **sanatın öldüğünü** yazıyor. Onun Papirüs Dergisi'nin son sayısında yayınlanan yazısından aldığım şu bölümü birlikte okuyalım :

“Baudrillard, kapitalizm artık kendini var etmeye çalışmasa da tüketim düzeninin ve simülasyonla modelleme evreninin süreceğini iddia eder. Edebiyat, kültür, sanat her şey tüketim düzeninin bir parçası, nesnesidir. Sanat alanında olanaklı tüm sanatsal biçimler ve işlevleri tükenmiştir. Sanat yapıtı karşısında seyretme, duygulanma gibi etkileşimler kaybolmuş, yerini şaşırtma ve ayartma almıştır. Varoluşun tüm alanlarına ve hatta gündelik yaşama işlemesiyle sanat sınırlarını kaybetmiş ve trans-estetik bir hal almıştır. Modanın kodlarına uymuştur ve

değeri piyasa tarafından belirlenen, içi boş bir gösterge haline getirilmiştir. Çağdaş sanat başka bir dünya kuramamakta, bu dünyanın bir parçası olmaktadır. Artık gerçeklik kaynağı sanatsal üründür ve bu durum, **sanatın öldüğü anlamına gelmektedir.**" (2)

Bu alıntıda yazar NGA, Fransız Sosyolog Jean Baudrillard'ın görüşlerini özetlerken, kendisinin bu görüşlere katılıp katılmadığı çok belli değil. Baudrillard'ın bu değerlendirmesi, küresel kapitalizmin bir parçası olan Fransa için doğru olabilir. Ancak, özellikle sanatın öldüğü önermesi, Türkiye gibi ülkeler için bana göre gerçeği yansıtmamaktadır. Örneğin bizim ülkemizde sanat, merkezi oteriteyi en rahatsız eden canlı bir kanal olmayı sürdürmektedir. İzmir'de Tarkan konseri, gözüaltına alınan, tutuklanan sanatçılar, yasaklanan konserler; teslim olmayan karşı sanatın temsilcileri olarak, her şeye karşı bir ses, bir nefes olmayı sürdürmekte, zamanın kendilerinden beklediği sözü söylemektedirler.

NGA'nın, yine Baudrillard'dan aktardığı şu tümce ise bizi tanımlamaktadır : **"Kitleler devamlı ileti bombardımanına tutulmalarından dolayı, bezginleşerek sessizleşmiştir."**

Oturmuş klasik burjuva demokrasilerinde medya denetiminden az çok söz edilebilirken, bizde vahşi kapitalizmin oluşturduğu oligarşik bir medya tekeli, ülkede, seçmen iradesine el koymuş, medyokratik bir rejim yapılandırmıştır. (inşa etmiştir)

Günümüzün iktidar sahipleri medyanın gücünü sonuna kadar kullanmış, 20 yıl iktidarda kalabilme stratejisinin ilk ayağı olarak medyayı en başa yazmıştır. Bu uzun iktidar stratejisini şöyle formüle edebiliriz:

çekirdek bir oy tabanı + merkez medyayı satın alarak TRT'yle birlikte 50'ye yakın medya kuruluşunu kendine bağla+ bir avuç karşı medyayı baskı altına al + sistemli yalan haber yay (dezenformasyon uygula, karşı medya uygularsa karart) + sürekli korku yay + toplumu düşmanlaştır + amaç için her yolu kutsa = Cumhuriyetin sonu, şeri devletin kurumlaşmayı tamamlaması, olmuş armudun avuçlarına düşmesi,

Karşı siyaset, uzun zamandır kartlarını açık oynayan tek adam rejimine, yalnızca bu nedenle, teşekkür etmelidir. 100. Yılda yeni bir rejimin resmen adını koymaya hazırlandıklarını her fırsatta söyledikleri için...

Karşı siyasetin *muhaleteti*, bu meydan okuma karşısında *hava muhaleteti* gibi kalmakta, caydırıcı, durdurucu olamamaktadır.

Sayın Kılıçdaroğlu'nada çok yazdım. Medya kuşatması altında kör, sağır edilmiş seçmene ulaşmanın yolunu bulmalı, dedim. Grup toplantılarını Anadolu'ya taşımalsınız, dedim. Bu seçmenin yaşadığı il ve ilçelerde hiçbir şey yapamazsanız, davul çalmalsınız, dedim. Bu hükümetin, desteklemek yerine kendi çiftçisiyle rakabet etmek için, Sudan'da toprak kiralayıp tarım yaptığını ya da yapmayı planladığını kaç çiftçi biliyor örneğin. Aziz Nesin'in düş gücü bile yetmezdi bunu yazmaya. Ama yaşıyoruz. Bütün tarım ürünlerini dışarıdan alan bu hükümet, kendi çiftçisini değil, yabancı ülke çiftçisini desteklediği için, milli özelliğini yitirmiştir. Ezelden beri işbirlikçi olan '*Türk milliyetçiliği*', görevini yapmadığı için, solcular, uluslararası (evrensel) dayanışma ülkelerini unutarak, zaman zaman, ulusalcılık (milliyetçilik) yapmak zorunda kalmaktadır bu ülkede. Olacak şey değil.

Bugün ülkenin düştüğü durumu kavramsal sözcüklerle anlatmaya çalışmaktan karşı siyaset vazgeçmeli, demiştim. Yetmez. Yansız yayın yapan ekranların karartılmasına karşı ne yapacağını, karşı siyaset planlamış olmalıydı. Sayın

(36)

Erdoğan kendine verilen pası sonuna kadar değerlendirmek istiyor. Gündemi belirleme iradesini, Sayın Kılıçdaroğlu, AKP'ye verdi bir kez.

Bugünün Türkiye'sini, Atatürk,daha yüzyıl önce ünlü, uzun söylevinin sonunda gençliğe seslenirken betimlemişti. **Ülkeyi yönetenler, aymazlık, sapkınlık ve hatta ihanet içinde olabilirler** derken, sanki bugün söylemiş gibi değil mi? Nazım Hikmet 60 yıl önce Şehitler'e söylemiş gibi, aslında bize söylediği; ama anlamazlıktan geldiğimiz o şiiri:

**Şehitler, Kuvâyi Milliye şehitleri,
mezardan çıkmanın vaktidir!
Şehitler, Kuvâyi Milliye şehitleri,
Sakarya'da, İnönü'nde, Afyon'dakiler
Dumlupınar'dakiler de elbet
ve de Aydın'da, Antep'te vurulup düşenler,
siz toprak altında ulu köklerimizsiniz
yatarsınız al kanlar içinde.
Şehitler, Kuvâyi Milliye şehitleri,
siz toprak altında derin uykudayken
düşmanı çağırdılar,
satıldık, uyanın!
Biz toprak üstünde derin uykulardayız,
kalkıp uyandırın bizi!
uyandırın bizi!
Şehitler, Kuvâyi Milliye şehitleri,
mezardan çıkmanın vaktidir!**

Yetmedi,"*Bu Vatana Nasıl Kıydınız Efendiler*"şirini de sanki dün yazmış gibi.20 yıldır iktidarını biraz da şiirlere borçlu, şiirlerden hızını alan Erdoğan'a, karşı siyasetin şiirle yanıt verdiğini duymadık.

Bu neden önemli?

Başta kısaca belirttiğim gibi, şiirler, atasözleri, deyimler imgesel anlatımdır. İmgesel anlatım, dinleyenin zihinsel ekranında yarattığı görüntüyle algı yaratır. Algıderine işler, unutulmaz. İmge şiirin canıdır.**Aragon**, "*Özü fırtına olan şiirde, her imge bir tufan yaratmalıdır*" diyerek şiirin etki gücünü vurgular. Ülkenin genel görünümünü mü anlatmak istiyorsunuz? Bunu daha çok duygulara seslenerek yapmalısınız ki dinleyenin ruhunda *tufan* yaratasınız. Nazım'ın yaptığı gibi:

**"İnsan olan vatanını satar mı?
Suyun içip ekmeğini yediniz.
Dünyada vatandan aziz şey var mı?
Beyler bu vatana nasıl kıydınız?**

(37)

**Onu didik didik didiklediler,
saçlarından tutup sürüklediler.
götürüp kâfire : «Buyur...» dediler.
Beyler bu vatana nasıl kıydınız?**

**Eli kolu zincirlere vurulmuş,
vatan çırılçıplak yere serilmiş.
Oturmuş göğsüne Teksaslı çavuş.**

Beyler bu vatana nasıl kıydınız?” (Bu Vatana Nasıl Kıydılar?N. Hikmet)

Kültürel iktidarı alamadıklarını AKP bile kabul ederken, karşı siyasetten, kendi kültürel iktidarından yararlanarak tek adam rejiminizorlaması beklenmez mi? İmge şiirin, umut da insanın canıdır. Umut çıkmadıkça can çıkmaz.

Kimse boşa heveslenmesin. Bugün Nazım'ın dizeleriyle söylersek **"Çan çalmıyoruz, çan çalmıyoruz /yok selâ veren/ Bu giden / bir biten şarkı değildir".**

Yalnızca, **Cumhuriyet'i koruma** görevimiz yerine, 100. Yıl dönümünde, Cumhuriyet'i **yeniden kurma, Cumhuriyet'i demokrasiyle taçlandırma** göreviyle karşı karşıyayız.

Ve kimse boşa heveslenmesin :

**“bitmedi daha, sürüyor o kavgave sürecekt
yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek!”**

(*)Atatürk, (altını çizip, notlar alarak) 3394 kitap okumuştur. Uludağ Üniversitesi, Prof. Dr. Fügen Berktay(**)Sebahattin Zaim Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Bülent Arı... Ayrıca bu profesör(!) bir tv’de **“Ülkenin geleceği için bize cahil nesiller lazım”** buyurmuş ve bir üst göreve yükselmişti..

(1) Korkudan Korkmak, Aziz Nesin, Nesin Yayınevi

(2)Postmodernizm ve Kültürel İklimin Değişimi / Nuray Gök Aksamaz / Papyrus Dergisi, sayfa 19 / Kasım- Aralık 2022

ŞİİR DEYİNCE

TÜRKAY KORKMAZ

Kişi yaşadıklarını, gözlediklerini, düşündüklerini, düşlediklerini çeşitli yollarla dile getirmiştir. Şiir bu yolların başında geliyor. Bu denli önemli bir anlatım yolunu, türünü nasıl adlandırabiliriz? Şiir, özü kısıdan söylemek diye tanımlarsak hiç de yanlış olmaz. Şiirin tarihsel geçmişine baktığımızda kurallar içerdiğini görüyoruz. Uyak, ölçü, birim, biçim önemseniyordu. Bugün de önemseyenler yok değil. Ancak, günümüzde şiirin özgürlüğü seçtiğini, kuralları aştığını biliyoruz.

Şiir, ozanın dili yoğun biçimde kullandığı, imgelerin soyut çağrışımlar, anlamlar, anlamsızlıklar, anımsatmalar oluşturduğu bir anlatım türüdür dersek daha önce yaptığımız tanıma ters düşmeyiz. Ozan, kendine özgü örgüsü içinde şiirini okura ulaştırır. Bu özgünlüğü kurabilen ozanlar bu yolda ustalaşabilirler.

Türkçe, uzun söze gerek duymayan bir şiir dilidir. Yani kısa anlatımı seçmesi onu dünyanın seçkin, varıl dilleri arasına sokabilir. Bunu başarmanın yolu şiirimizi verimli, nitelikli kılmaktan geçiyor. Dilimiz gelişince şiirimiz, şiirimiz nitelik kazanınca dilimiz gelişecektir.

Şiir, yazın türlerinde en çok emek ister gerçeğini bu işe soyunan çok iyi bilir. Bu gerçek, ozana Türkçe adına önemli görevler de yüklemektedir.

Şiirde anlayışta kesinlik söz konusu olmadığı için bu görüş ayrılıkları doğaldır.Yapısı, dokusu diğer düzyazı türlerinden ayrı olan şiir, Homeros'un ünlü destanı İlyada'da "kanatlı söz" diye tanımlanmaktadır. Bu tanımlama sözcüklerin ses ve anlam örgüsü yönünden oluşturduğu yapılanmayla ilgilidir. Osmanlı Tezkirecisi Latifi, "sözün ruhu" der şiir için. Ozanın söze kanat takması ya da sözün ruhuna ulaşması sözcüğe yeni anlamlar yüklenerek sağlanabilir ancak. Ozan şiirsel eyleminde kendine özgü bir dil yaratır.Bu gerçek, şiiri şiir kılar. Ayrıca, "Şiir öğretilir değil; öğrenilebilir bir iştir." (M.H.Doğan)

ŞİİRE ŞİİR DEDİRTEN

- 1.Sesin kulağa denk, hoş düşmesi
- 2.Şiirin matematiği
- 3.Şiirde akış, ses geçişleri
- 4.İçerik,biçim bütünselliği
- 5.Şiirin örgüsü (dize bölme, öndeki, sonraki dizeyle ortaklık sağlama)
- 6.Şiiri çoğaltma (imge, değişmece)
- 7.Şiirde kaygı, kaygısızlık (sezdirme, bilgilendirme)
- 8.Şiirde omurga (şiir kurgusunun sürekliliği)

9.Şiirde yaratı (özgünlük)

10.Şiirde yinelemelerden kaçınma (başka şiirleri, kendi yazdıklarını)

11.Şiirde ilk kalabilmek (şiirde tek'i yakalama)

12.Şiiri zaman belirler

13.Şiirde dün, bugün, yarın sürekliliği

Örnek

başka saat

ele alıyor sevdiğini

yapıtının duvarlarında

inceltiyor dağıtıyor

başka türlü elinden gelmez

Giacometti

ŞİİRİN DOĞASI

İçsel, dışsal yapısıyla oluşturduğu doğasında şiir yüceliğin merkezidir. İnsanın kendisini dönüştürmesini sağlar. Şiir, doğası gereği insanın yaşamında karşılık bulup akıl, bilinç, kavramlarla üç zamanda kendini yeniden kurar: Şimdi, gelecek, geçmiş.

Şiir felsefe gibi bir sezgisel bilme biçimidir.

Şiir, içsel, dışsal olanın birliğidir. İçsel, metafizik büyük dünya, bilinçaltı, düş görmemizi sağlar.

Şiir, güzelleştirme, dilsel tasarım.

Şiir, kavram ötesi.

Şiir, insan doğasının yüklemidir.

Şiir, öznenin dili.

Şiir, zihnimizin iç etkinliğidir.

Şiir, insanın kendisine yolculuğudur.

Şiir, nicelik olanla değil niteliklerle ilgilenir.

Şiir, iç içe geçmiş karmaşadır./ Şiir, bilinçli düş görmedir.

Şiir, başka zihinlere içeriğini sezdirmedir. / Şiir, zaman+mekan bileşimidir

ŞİİRBİLİM

Tarihselliğin, birikimin, estetik bağımlılığın bir alt disiplin olarak kurulması şiirin ortak özelliklerini çıkarır. Şiir bilimciyle şiir özel ilişkisi kurulur. Şiir bilimci şiiri çağı, dili ile ele alır.

Şiir yazma eylemi bilinçle bilinçaltı arası bağların güçlenmesiyle gerçekleşir.

ŞİİR ELEŞTİRİSİ

Şiiri bir ya da birden çok ölçüğe göre değerlendirmedir.

Şiiri anlama, anlatma eylemidir.

Şiiri sezdirme işidir.

Şiiri değerlendirme zihin etkinliğidir. Zihin etkinliği bilinç+bellek+bilinçaltı toplamıdır.

Bilinçaltı, kendi içinde başka doğalarda yaşanan süreç.

Şiir bilinçaltında iş görür.

Bilinç, bilgi birikimi

Şiiri yüksek sesle oku, bekle, okut

ŞİİR ÖĞREN

Şiir etkilenme sürecinde oluşur, yazıya geçer. Başka doğalar insan doğasını etkileyince şiir doğar. İşte doğamızın etkilenme izleri oluşan birikim şiirde boy verir.

Belleğimizde oluşan birikim insanın kendini tanımasını sağlarken bellek varlığı oluşunu da gösterir. Bu birikim başka doğaların doğamızı etkilemesiyle oluşur. Sevinç, acı ussallaşma yolunda güzele ulaşmayı amaçlar. Bu güzel, uzanıp dokunamadığımız türden olabilir, ama yine de ona dokunabilir şair.

Başka doğaların doğamızı etkilemesinden doğan birikimler başkasının doğasına aktarılacak öğrenme gerçekleşir. Şair insan yanıyla insanlara açılır, paylaşır. Bu paylaşım ortak doğada gerçekleşir. İnsanın öznel, nesnel yanı insan doğasının ortaklığını gösterir. Bu ortaklıklar öğrenilebilir.

Şiir içsel, öznel olana yönelirken Bu yönelmede sezgisel us kullanılır. Şair geleceğe yönelirken geçmişe bağlılığı da sürer. Geçmiş etkilenmelerin birikimidir. Ancak şairin gördüğü olandan çok olabileceklerdir. Bu yanıyla şair geleceğe yönelik bir etkinlik sürdürür.

Şiir, şairin sözünde genel geçer kurallara uzak düşer. Şiir kişiseldir. Şiir şairin dışlaştırma eyleminde yoğunlaşır. Şiirin kurgusu, başka doğalara akışı nesnel ortaklığa yönelir. İşte herkes için geçerlilikler bu süreçte görülür.

Şiir dil işidir, araçları sözcüklerdir. Algısal simgeler genel dile çevrildiğinde anlamlara, anlamsızlıklara ulaşılabilir. Kişiyi özel olmayan bu çeviri öğrenilebilir. Şiir bilinçle kavranır

ŞİİR TASARIMI

Bellek, bilinç ve bilinçaltının ortak paydasıdır. Bilinçaltında düşlemler oluşur. Bilinç ve bilinçaltı arasında bağlar kurulur. Böylece öğrenme gerçekleşir. Bilinç ve bilinçaltı ikili bağlamı bütün diller için geçerlidir. Bu ikili bağlamın benzerliği yanında bilinçaltı sezdireni etkisiyle ayrılır.

Şiir nasıl yazılır? Bu soru yanıt beklerken

“şiir okulları” gündeme gelir.

Kocaeli Üniversitesi’nde İhsan Topçu’nun şiiri okullaştırırken şiirin öğrenilebilir yanları olduğunu gösterir.

Sonra, Nejat Gacar’ın gerçekleştirdiği Kocaeli Üniversitesi Şiir Etkinlikleri Birimi şiirin öğrenilmesi dilin doğasıyla ilgili yanıdır olgusuna ulaşır.

Şiir öğrenmede ilk adım kavramlar düzeyinde gerçekleşir.

Ancak, şiirin öğrenilecek yanları olsa da zihinsel temel oluşturulamıyordu. Şiir, sözcüklerle kurulan, örülen büyüde saklıydı.

Kavramlarda yükselen şiir pay aldığı doğaya bağlı olduğu kadar aynı zamanda zihnimizin doğasına da bağımlıdır.

Kavramlar anadilimizin bağlanma olanaklarıyla oluşur. Sezginin anlatıya dönüşmesiyle şiir tasarımı gerçekleşir.

0Sözün büyüü, çağrışımsal yanı ortak duygulanmalar yaratır.

Bu insanın kendi içine dönmesiydi. Çağrışım anadilden kaynaklanıyordu.

Kişilerin zihinlerine düşen bu ortak payda sözcüklerin gerçekliğinin karşılıklarıydı.

Şener Aksu, Şiirin Doğası adlı kitabını şiir yaratmaya soyunanlar için yazmış olmalı.

Mayakovsky’nin Şiir Nasıl Yazılır adlı kitabı Şener Aksu’ya yol gösterir.

Ancak, şiirin öğrenilemeyeceğini savunanlar çoktu.

Sözcük, belleğimizin parçası, kapısıydı. Bellek iç içe geçmiş yanlardan oluşur. Varlığın görünümüleri belleğimizde sözcüklerle kurulur. Varlığın zihnimizde yer alan haritası dildekendini gösterir. Örneğin, teklik / çokluk, nicelik / nitelik....İçsel anlatı olarak şiir öncelikli koşullarla tasarlanır. Şiirin mayası öznedir. Şiir nesnellikten payını alarak simgeledikleri doğanın dışsallığından bilincimize denk düşen bir içeriye ulaşır. Şiiri kuran dil toplumsal bilinç ve bilinçaltı taşır. Dil, o dili kullananların bilinç ve yaşantılarının toplamıdır. Aynı dille düşünenler ortak zihne, çağrışım olanaklarına, kavrama bilincine sahiptirler. Şiir bu ortaklık içinde kurulur. Şiir tasarımı bireysel olduğu kadar ortaklıklar da taşır.Şiir sonsuzluklarla kurulur. Her imgede saklıdır şiir.

Örnek şiir çok kez tasarlanmış

*

doludizgin bir at / kovalıyor ayrılıklarda

*

Doludizgin /bir at / kovalıyor/ayrılıklarda

doludizgin bir at kovalıyor/ ayrılıklarda

*

Kovalıyor /doludizgin bir at / ayrılıklarda

ben denizlerin/ çekildiği yerdeyim

*

Biliyorum / yenilen yüreğim

doludizgin /bir at / kovalıyor ayrılıklarda

*

Şiir bir tümcedir./ Dizeler orada sözcük, sözcükler hecedir.

Dizeler tek solukla söylenecek biçimde düzenlenmelidir. Şiirde yapı eksiksiz olmalı

ECZACI FABRİKATÖR BERAT BERAN'IN ANILARI (*)**Hasan Akarsu**

Eczacı, fabrikatör Berat Beran, “Nenem, Babam ve Ben” adlı anı, yaşamöyküsü yapıtında Diyarbakır’da geçen çocukluğunu, ailesini, okul yıllarını ve özellikle Maarif Koleji’ndeki öğrenim sürecini etkileyici bir dille, içtenlikle anlatır. Canan Tan, bu yapıt için “Yaşamöykülerinin her biri başlı başına roman olacak zenginlikte. Ancak bizim buradaki başkahramanımız, kişisel gayretleriyle eczacılık kariyerinin zirvesine tırmanmayı başarmış bir meslektaşım: Eczacı Berat Beran” der. Kitabı okuduğumuzda bu görüşe katılmadan edemeyiz.

Yazar nenesi Eyşo’yu “vahşi karakterli” olarak tanıtır. Evdekilere küsüp otelin bir odasında üç yıl yaşar. Zaza bir aileden olup Türkçeyi de güzel konuşur. Tüfek atar ve Dicle kıyısındaki meyve bahçesinde bekçilik yapar, kaçakçıları saklar vb. Oğlu Halil, adam öldürmekten hapis yatar. Yedi yıl yatıp çıkar ve namlı kabadayı, halk adamı olarak tanınır Xello Beran. Diyarbakır’da devlet gücünün baskılarına direnir. DP’de çalışırken CHP’ye geçer ve oğlu Berat’ı her konuda destekler.

Berat Beran’ın zorlu yaşamı

13 Temmuz 1946 doğumlu Berat, ilkokul ikide zatürre olur, hastalıklı bir çocuktur. Baba dostu Eczacı Günay, Berat’ı yanında kalfa olarak çalıştırdığı gibi Maarif Koleji’nde okumasını önerir. Sınava hazırlanır, kazanır ve okula gider. Oraya uyum sağlamada güçlük çeker. Kolejin çevreye yararını sonradan anlar. Okulda öğrendikleriyle evdeki yaşantıda çatışmalar olur. Ailesi de okul görüşmelerinde yadırganır. Yazar, anılarını anlatırken Diyarbakır’ın dört kapısını da tanıtır. Güzel sanatlara, özellikle ressamlığa ilgisi olsa da babası onu eczacılığa yönlendirir ve liseden sonra İstanbul Nişantaşı Eczacılık Fakültesi’nde okur. Bu sırada teyzekızıyla evlendirilir. 1960’lı yıllarda gençlik olaylarının içinde bulur kendini. TİP’e, TKP’ye üye olur. Diyarbakır’a dönüp eczane açtığında CHP’de çalışır.

Şubat 1973’te eczacı olan Berat, 17 kişilik ailesinden ayrılıp eşiyle birlikte olmaya karar verir. Eczane açmada zorlanır. İlk kez balıkyağı üretir ve satar. Böcek ilacı bazudin satar, sonra kendisi şişeleyip Haşeron adıyla pazarlamasını yapar. Beran Eczanesi, Beran Laboratuvarı derken eczacılıktan ilaç sanayisine geçer. Berko ilaç’ı kurar, yürütemez. El kremi ELOŞ’u üretir vb. 1980’de İstanbul’a taşınır ve Cerrahpaşa’da Beran Laboratuvarını açar. Nasır ilacı üretir, Küçükalyalı’da eczane açar, çocuk pomadı, damlalıklı serum fizyolojik üretir. İlaçları pazarlamayı sürdürür, BerkoFiz ilacı çok tutulur, eli rahatlar. “Ürün kendini satacak” ilkesiyle çalışır. Bayer Tarım İlaçlarında ürün paketleme işini alır. 17 milyon liraya aldığı fabrikada fason işçilikle üç ayda 22,5 milyon lira kazanır. Moldova-Kişinev’e resmi davetli olarak Sağlık Bakanı’yla birlikte katılır. Bakanla kurduğu yakınlık işine yarar, ilaçlarına zam yapılır. Zinco adlı ilacına ruhsat alır. 1994’teki krizde iflasa sürüklenir, ortağından ayrılır ve yeni bir yer satın alarak yeni fabrikasını kurar. Zinco C şurubuna ruhsat alır. 800 çalışanıyla, 21 bin metre karelik fabrikada 127 çeşit ilaçla Berko ilaç gittikçe büyür. İbrahim Şurup’u üretilip ruhsat alır. Mesir macunu, Riva Bebe Çayı ürettikleri arasındadır. Amerika’da ve dünyada tanınmaya başlar. Berko ilaç, dünya pazarına açılır. Sultanbeyli Üretim Tesisleri’ni kurar. Şanlıurfa Eczacı Odası Berat Beran Konukevi açar. Sonsöz olarak bir daha dünyaya gelse eczacı olmayacağını söyler. Çünkü ilaç sanayisinde dışardan girdiler çoktu

Eczacı, fabrikatör Berat Beran, “Nenem, Babam ve Ben” yapıtında anılarını, eczacılık serüvenini başarıyla yansıtırken, başarı için bir insanda, yeterli zekâ, çalışkanlık, cesaret ve yaratıcılık olması gerektiğini de vurgular. Bu kitabın,eczacıların ilgisini çekeceği bir gerçektir.

(*) **Nenem, Babam ve Ben-Berat Beran, Anı-Yaşamöyküsü, Doğan Kitap, 2. Baskı, Temmuz 2020, 184**

HİÇ BİTMEYECEK BİR YOLCULUĞUN ROMANI: “HERKES ÇIPLAK” (*)

Elif Şakar, İstanbul doğumlu olup İÜ Ekonometri Bölümünü bitirir. Genç Radyo’yu kurar, radyo ve televizyonlarda program yapar. Öykü yazar, müzik grubu kurar. “Herkes Çıplak” ilk romanıdır. Romandaki olaylar 17-18-19 Aralık günlerinde geçer. Üç gün içinde yaşanan olaylar geriye dönüşlerle anlatılır.

İstanbul, “kalpsiz kent”, cinayetler kenti olarak anılırken morg görevlisinin bir cesedi tanımak için çağrısıyla başlayan olaylar dizisi sürer. Kuyumcu Beziroğlu ailesinin biri Nazlı, diğeri Kemal, iki çocuğunun yaşamından kesitler ilgi çeker. Nazlı avukat olur ve Ömer’le evlidir. Çocukları olmaz. Tüp bebekleri de ölünce ailenin mutluluğu yitip gider. Kemal, baba mesleğini sürdürür ve Şehnaz’la evlidir. Zamanla ilişkileri kopar, Şehnaz, Mürşit Hoca’nın söyleşilerine katılır, Kemal’i aldatır. Yazar, tarikat-cemaat dünyasını iyi tanıtır. Ömer, gençlik sevgilisi Müge’yi gördüğünde onunla yeniden ilişki kurar. Eşi Nazlı da arkadaşı Melda’nın yardımıyla dans stüdyosu açan Mert ile tanışır, ona yakınlaşır. Bir gün eşi Ömer’e boşanmak istediğini söyleyince tokat yer ve evi terk edip aralık ayında Şile’deki yazlık evlerine gider. Romanda heyecan bundan sonra doruğa çıkar. Nazlı, Şile’deki evde bıraktığı izlerle merak uyandırır. Cinayet olabileceği kuşkusunu artar. Kardeşi Kemal, eşi Ömer, poliste ifade verip Nazlı’nın bulunmasını isterler. Romanın sonunda, bu olayın Melda ile Nazlı’nın bir planı olduğu ortaya çıkar.

Nazlı’nın kendini bulma çabası

Melda, psikolog olup bar kafe işletir, deli doludur ve evli bir erkekle yaşar. Nazlı’yla çok iyi arkadaşlırlar. Dansçı Mert Çeker de aralarında olmak üzere yaptıkları planı işletirler. Nazlı, kimlik değiştirir ve arkadaşı Nihan’ın önerisiyle bir kıyı köyüne yerleşir. Mimar karı koca Füsün ile Mahir ilgilenir Nazlı’yla. Onların butik takı dükkânları vardır. Akın’ın işlettiği Barba Kafede takılırlar. Nazlı, yaşadıklarını Füsün’a anlatır. O da kayıt eder ki yazacağı romana kolaylık olur. Nazlı, adanmışlık içinde Ömer’le on üç yıl yaşadığını, ona ilaç olduğunu belirtir. Meslek seçiminde aile baskısından yakınır ve avukatlığı sevmez. Arkadaşı Melda’nın verdiği ortadan kaybolma düşüncesi aklına yatar ve planı uygularlar. Kemal, polis tarafından tanı için morga çağrılmadan önce Nazlı, kardeşi Kemal’e planı açıklar merak etmemesi için. Yeni bir yaşam onu bekler kıyısı olan tatil köyünde. “İnsan kendisini bulmaya ancak kaybolunca başlarmış” sözünü anımsatıp yeni bir yaşama kucak açar. Füsün da Nazlı’nın anlattıklarından bir roman yazmaya başlar.

Elif Şakar, “Herkes Çıplak” romanında insanın iç dünyasında gezinir, çıkar çatışmalarının, aldatmaların verdiği sonuçları gözler önüne serer. Böylece her karakterin çıplaklığı ilgiyle izlenir.

(*) Herkes Çıplak- Elif Şakar, Roman, İnkılâp Kitabevi, 2021, 304 s.

AMCALAR**YILMAZ ÇONGAR**

O zamanlar on yaşlarında vardım yoktum, 1940'lı yılların ortalarıydı.

Bir gün okuldan eve döndüğümde annemle halamı ortalıkta göremedim. Alt katta çamaşırhane gibi bir yer vardı. Oraya indim. İkisini de çamaşır yıkarken buldum. Kimi giysileri kazanda kaynatıyor, kimi giysileri de ocakta yakıyorlardı. Onlara, “Bunları niçin yakıyorsunuz?” diye soracak olsam, işlerini bırakıp bacak kadar çocuğa yanıt verecek değillerdi, ya!.. Döndüm, mutfığa gittim, bir dilim ekmek kestim, tereyağ sürdüm, biraz da toz şekeri serperek afiyetle yedim,

O günlerde Bakırköy’de oturuyorduk, Sakızağacı mahallesinde. Akşam oldu, babam eve geldi, yanında da ilk kez gördüğüm, ortadan biraz daha kısa boylu, gözlüklü bir adam. Alçak sesle konuşuyorlardı, ben pek birşey duyamıyordum. Birlikte yemeğe oturduk. Vakit bir hayli geç olmasına karşın çıkıp gitmiyordu yabancı adam. Meğer bizim evde kalacakmış. Yatacağı odaya giderken benim başımı okşadı. Birşeyler sezinlemiştim ama ne olduğunu tam kavrayamamıştım.

Gece uyumadan önce, benden iki buçuk yaş büyük olan Nevin ablam anlattı, çok yavaş bir sesle. “Babam istasyonda trenden inmiş eve geliyormuş, çarşıda yürürken arkasından biri, “Marem Abi Marem Abi!” (Muharrem Ağabey!) diye bağırmış. Babam sokağın gürültüsünden tam işitememiş, ama başını döndürüp baktığında üstü başı perişan bir adamla karşılaşmış. İlkten tanıyamamış, dilenci sanmış, ama daha dikkatli bakınca sarılıvermiş yabancı adama. Kardeşi Neşat’mış karşısına çıkan, yani bizim amcamız Neşat.

Babam, amcama yeni giysiler almış, berbere, hamama götürmüştü. Akşamleyin üstü başı düzelmiş, yüzü gözü tertemiz, evin kapısından girivermiş amcam

Ailemizin çok daha sonraları öğrendiğim öyküsü şöyleymiş:

“1920’li yılların başlarında, babam; annesi, babası ve ablasıyla birlikte Kasımpaşa’da yaşarmış. Babaannem ölünce dedem dul kalmış. Tanıdıkların aracılığıyla, Üsküdar’lı, yine dul, iki çocuklu bir kadınla evlendirmişler dedemi. Çocuklardan biri Sivas Öğretmen Okulu’nda yatılı okuyan Rıfat; diğeri de annesiyle birlikte oturan, delikanlı yaşında olan Neşat’mış.

1923 yılında, çiftin bir de çocukları olmuş, adını Makbule koymuşlar. Bir kaç yıl sonra anne ölmüş. Cenazenin toprağa verildiği akşam, dedem, üvey oğluna dönerek demiş ki: “Ey Neşat, annen öldü, ortaklık bozuldu!” Bu söz amcamın çok zoruna gitmiş, ceketini almış, kapıyı vurarak çıkmış. Gidiş, o gidiş.”

İşte, yıllar sonra Bakırköy İstasyonu’nda babamı bulmuş. Geçen yıllar içinde neler yapmış, başından neler geçmiş, çocuk olduğum için, bana anlatmadılar. Sonradan duyduğuma göre, Zonguldak’a gitmiş, oralarda matbaalarda çalışmış, bir kez evlenmek istemiş ama olmamış.

Artık, amcam bizde kalıyordu, akşamları geç geliyor, biraz oturup, yatıyordu. Onun mesleği matbaacılıktı. O çevrede çok tanıdığı varmış, hemen iş bulmuştu. Ankara Caddesi’nden yokuş yukarı çıkarken İstanbul Valiliği’nin bahçe kapısına bitişik Türkiye Matbaası vardı, amcam orada çalışırdı.

günlerde, dört yaşında olan kardeşim Şule’nin başında bit çıkmıştı, annem, halam günlerce uğraştılar, bitleri zor temizlediler. Annem “Size amcandan geçmiştir,” demişti.

Bir kez de yattığı odada yangın çıkmış, alev alan yatakla yorgani amcam pencereden bahçeye atmıştı. Sabahleyin odada her yer ıpsıslaktı, alevleri söndürmek için kova kova su dökülmüştü. Yangının nedeni, amcamın içkiliyken yatakta sigara içmesiymiş.

Akşamları eve geldiğinde biraz sarhoş ama neşeli olurdu. Ablamla, benimle şakalaşır, “Aç ağzını, yum gözünü” der, ağzımıza şeker atardı, bizi “Patlıcan, patlasın amcan” diyerek güldürürdü.

Her gün koltuğunda dergiler, gazetelerle gelirdi. Hafta, Yedigün, La Familya, Yirminci Asır, Çocuk Gözü, Yavru Türk dergileri, Son Posta, Akşam, Milliyet gazeteleri evde dolup taşardı. Amcam eski yazıyla roman yazardı, ben okuyamazdım. Ne yazdığını sorardım, “Boğaz’da, bir yalının balkonunda keman çalan, âşık bir genç kızı anlatıyorum” derdi.

Cumartesi günleri trenle Sirkeci’ye, oradan da matbaaya giderdim, iş çıkışından önce yetişirdim, eve birlikte dönerdik, o meyhaneye uğrar, şarap içerdi, bana da gazoz ısmarlardı.

Onunla pazar günleri Bakırköy’den çıkar, Yedikule’ye dek yürürdük, bir yerde oturur, yemek yer, trenle eve dönerdik. Yolda bana Üsküdar’da geçen çocukluğunu anlatırdı.

Bir kez bana “Top getireceğini” söyledi. Çok sevindim, akşam üstü tren istasyonunda amcamın gelişini bekledim, gelmedi, eve döndüm, o, gece geç vakit gelmiş, top yok. Günlerce böyle oldu, top gelmedi.

Beşinci sınıfı bitirdiğim yaz Cağaloğlu’nda Cemal Nadir sokakta Çeltüt Matbaası’nda mücellitlerin yanında çırak olarak çalışıyordum. Öğlen yemeklerini, köşe başındaki büfeyi çalıştıran Barba Yani dediğimiz bir

gaymüslimden aldığımız ekmek, peynir, domatesi, birer şişe suyla Vilayet'in bahçesinde yerken denizi, Üsküdar'ı, Kadıköy'ü izliyorduk.

O günlerde, bana Ankara caddesinde kaldırımdan, karşı kaldırıma geçerken araba çarptı. Geçerken soluma bakmıştım, yol bomboştı, oysa o araba önümden geri geri geliyormuş. Ben yere düştüm, yakındaki berber dükkanından iyilik sever kişiler fırladılar, iskemle getirdiler, su, kolonya filan. Araba yavaş vurmuştu, bana birşey olmadı. Amcam “Sen bana emanetsin, sana birşey olursa annen benim boynuma sarılır!” dedi.

Bir akşam hep birlikte sofradaydık. Küçücük Şule, hiç bir neden yokken, amcama dönüp “Sarhoş!” dedi. Odanın içi buz kesti, kimsede çıt yok. Amcam parladı “Marem abi, çocuklarına terbiye ver!” dedi. Babam da sesini yükselterek, “Sende içme, eve sarhoş gelme!” dedi. Amcam hırsla elindeki kaşığı attı, ayağa kalktı, ceketini aldı, kapıyı hızla vurarak çıktı gitti. Aynı otuz yıl önceki gibi. Bir daha da dönmedi.

Bir de Rıfat amcam vardı. Okuldan döndüğüm bir gün annemi evde göremedim. “Annem nerede?” diye sordum Makbule ablama (Halama, abla diyordum.) “Çanakkale'ye gitti, ne yapacaksın?.. Meme mi emeceksin?” dedi. Halamın böyle konuşmaları vardı, ama beni en çok seven de oydu. Dondum kaldım, Çanakkale neresi, İstanbul neresi!? Babam dükkânda çalışırken, annem tek başına oralara nasıl, neden gidiyor? Günler sonra hepsini yine Nevin ablamdan öğrendim.

“ Sivas öğretmen okulunda okuyan Rıfat amca öğretmen çıkmış, Çanakkale'nin Ezine İlçesi'ne atanmış. Orada hem öğretmenlik yapıyor, hem de bir eczanenin üst katındaki odada yatıp kalkıyormuş, pansiyon gibi. Zamanla eczacının kızına aşık olmuş, iş ne denli ilerlemiş, bilmiyoruz ama kızla evlenememiş, karasevdaya tutulmuş, aklını yitirmiş. Şimdi, Bakırköy Akıl Hastanesi'nde yatmaktaymış. Nereden, nasılsa babamın adresini bulmuşlar, annem o nedenle Ezine'ye gitmiş.”

Bir kaç gün geçti, annem iki koca bavulla döndü. Amcamın orada kalan eşyalarını getirmiş. Neler, neler... Futbolcu, izci fotoğrafları, kitaplar, dergiler, öğretmen not defterleri, giysiler, ayakkabılar, bir de gaz maskesi. Günlerce onlara baktık, eğlendik. Ablamla bana oyun çıkmıştı, kitapları da okumaya çalıştık.

Bir pazar ailece Bakırköy Akıl Hastanesi'ne, amcamı ziyarete gittik. Hava güzeldi, İstasyon meydanından faytona bindik, nal sesleri arasında tıkır tıkır gittik, Zuhurat Baba Türbesi'nin önünden geçtik. Yol bomboştu, iki tarafı arazi, tarla, bir tek kişi yoktu. Bugün oralar İstanbul'un en kalabalık yerleri...

Zararsız hastaları bahçeye çıkarmışlar, ziyaretçileriyle oturuyorlardı, ama ağır hastalar yarı çıplak soyunmuş, demir parmaklıklardan ellerini uzatarak, ya sigara, para istiyorlar, ya da “Çıkarın beni!” diye yalvarıyorlardı.

Biz ailece bir masada oturduk, Rıfat amcamı ilk kez o zaman gördüm. Orta boylu, zayıf, mavi gözlüydü. Üzerinde hastanenin verdiği kahverengi çizgili pijama vardı. Hiç konuşmadı, yalnız tabaktaki üzümün çekirdeklerini çıkartarak, tane tane kardeşim Şule'ye yedirdi.

Bir ay kadar sonra hastane, zararsız diye rapor verince amcam bizim evimize geldi. Mangalın yanında oturur, ellerini ısıtır, hiç konuşmazdı. Biz oynarken donuk gözlerle bizi izlerdi.

Biraz iyileşince sokağa çıkmaya başladı. Bir akşam eve gelmedi, ertesi gün de, daha ertesi gün de....Sonra çıkageldi, Balıkthane'de yer bulmuştu, “mekan” diyorlar. Orada hem yatacak, hem çalışacakmış. Balıkçılara, kendini çok sevdirmişti. Kayıkları kızağa çekiyor, ağlardan balıkları, yengeçleri ayıklıyor, yırtılan ağları onarıyor, çaycıya da yardım ediyordu. Bir gün bizleri de kayıkla gezdirdi.

Bir sabah, bize bir tas balık getirdi, o gece bizde yattı. Gece rüyasında kendini denizde zannetmiş, yatağını ıslatmıştı. Çok utanarak gitti, bir daha da gelmedi.

Bir kaç yıl geçti, ben Kuleli Askeri Lisesi'ne girdim.

İz inli geldiğim bir gün babam, iki amcamın da bir hafta arayla öldüklerini söyledi

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

Yazınımız, ekinimiz, uygarlığımız, dilimiz, için bakıma özene görevli dergi

Yeniden Türk Dili Dergisi: Dil ve yazın; şiir, öykü,
deneme, eleştiri, günlük, düşün, ekin dergisi

Kurucu İyesi, Sorumlu Müdür ve Genel Yayın Yönetmeni: Sencer Karacalıoğlu

E R İ Ş İ M Sencer Karacalıoğlu: 0 505 985 40 55

Sencerkaracalioglu2002@gmail.com

Danışma ve Yazı Kurulu:

Prof. Dr. Ömer Demircan, Okan Baba, Prof. Dr. Süreyya Ülker

Teknik Danışman : Boğaçhan Orhan Boran

Kapak düzenleme: MUSTAFA AZİZ DURMUŞ (azizdijital@gmail.com)

Bu dergi, yabancı sözcüklerin yerine olabildiğince Türkçelerini koymayı görev bilir.

Başka bir yerde yayınlanmış yazılar dergimizde yayınlanmaz. Alınan yazı kesinlikle geri verilmez. Dergide yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarındandır.

Yeniden Türk Dili Dergisi,yayınlanan yazılara telif ücreti ödemez.

DERGİMİZ ÜCRETSİZDİR
